

Kapitel 8 – 9, Jesus helar de sjuka och förbereder sina lärjungar för framtiden

Vi har redan tidigare sett att Matteus är mån om att framställa Jesus som Messias. När han sedan låter Jesus hålla Bergspredikan får vi del av den förkunnelse Jesus förmedlade. Han predikade att himmelriket kommit och låter oss förstå att den messianska tidsåldern kommit. I kap 8-10 förmedlas samma undervisning men genom tecken och under. Kapitlen kan delas in på följande sätt:

8:1-17	Jesus är Herren över sjukdomar
8:18-34	Jesus är Herren över kaosmakter
9:1-34	Linjerna klarnar
9:35-38	Uppdraget blir tydligt

8:1-17 Jesus är Herren över sjukdomar

I Matteus finns 14 olika berättelser om hur Jesus förmedlar helande till enskilda människor. Dessa berättelser återfinns i:

En spetälsk	8:2-4
Officerens tjänare	8:5-13
Petrus svärmor	8:14-15
En besatt	8:28-34
En lam	9:2-8
Kvinna med blödningar	9:20-22
Jairos dotter	9:23-26
Två blinda män	9:27-31
Stum man med demon	9:32-34
Man med förtvinad hand	12:9-14
Blind och stum, demon	12:22
Syrisk-fenisiskans dotter	15:21-28
Barn med ond ande	17:14-18
Den blinde Bartimaios	20:29-34

Den första delen, 8:1-17, innehåller tre exempel på helanden. Jesus botar i v 1-4 en spetälsk, i v 5-13 en officers tjänare och i v 14-17 Petrus svärmor.

v 1-4 Jesus botar en spetälska

Den spetälska mannen faller ner (grekiska *proskyneo*) inför Jesus och kallar honom Herre (grekiska *kyrios*).⁴⁷ Det är här inte fråga om vanligt hövligt tilltal, utan om Jesus som Herren, den först kristna bebyggelsen.

Den här berättelsen innehåller mer än bara botandet. I Skrifterna var det bara Gud själv som kunde bota. Den sjuke vänder sig till Jesus som man vänder sig till Gud själv, när han kallar honom Herren. Den spetälske (grekiska *lepros*) var nämligen, enligt lagens bud i 3 Mos 13 och 14, enligt 13:45, oren och skulle varna dem som

⁴⁷ Jfr 4:9 och 9:18

Evangelium enligt Matteus

närmade sig honom genom att ropa varningsorden ”oren, oren”. Den spetälske var utesluten ur gemenskapen, också ur den religiösa gemenskapen, men när Jesus rörde vid honom blir han botad och på nytt upptagen i gemenskapen. Det var otänkbart för andra människor att röra vid den spetälska, men Jesus rör vid honom. Guds kärlek spränger alla gränser. Lägg märke till Jesu ord i v 3: Jag vill. Bli ren!

Det är därför han ska gå och visa sig för prästerna, se 3 Mos 14:2 ff. Matteus visar oss samtidigt hur Jesus fullbordar lagen när han sänder den botade mannen för prästernas godkännande.

Jesus försöker tysta ner händelsen och på samma sätt gör han i 9:30, 12:16, 16:20 och 17:9. Min tolkning är dels att Jesus inte vill att rykten (som alltid blir fel på olika sätt) ska försätta honom i svårigheter, dels att varje människa själv ska få möta och lära känna Honom.

Det finns en berättelse i 2 Kon 5 om hur Naaman botas från sin spetälska.

v 5-13 Jesus botar en hednisk officers son

I den här berättelsen får vi höra om en annan som stod utanför den religiösa gemenskapen, en hednisk officer. Han är inte lika frimodig som den spetälske. Han kommer visserligen fram till Jesus och kallar honom för Herren, men han kastar sig inte ner på marken och tillber honom. Han säger också: Jag är inte värd ... (v 8). Det är troligt att han var medveten om att han stod utanför den religiösa gemenskapen.

I FB står det ”min tjänare ligger lam därhemma”, medan Giertz översätter det grekiska *pais* med pojke. Båda översättningarna är riktiga. På grekiska finns tre ord, *nepios*, *pais*, *yios*, som alla kan översättas med pojke och just ordet *pais* betonar underordnandet. Det gäller också om en tjänare. Denne är underordnad och lyder sin herre på samma sätt som ett barn lyder sina föräldrar. Det kan finnas en poäng med att Jesus botar och att pojken/tjänaren blir passiv.⁴⁸

Officeren visar sin tro genom att säga: Säg bara ett ord ... (v 8). Han var själv officer, med 100 man under sig, och visste att de löd honom när han befallde. Denna klarsyn förvånade till och med Jesus och han säger: I Israel har jag inte hos någon funnit en så stark tro, v 10.⁴⁹

Av 10:5 och 15:24 kan vi förstå att förhållandet mellan judar och hedningar är svårbedömt. Den första (judiska) församlingen hade svårt för att ta steget ut i fas 2. Men vår text är tydlig på den här punkten, se v 11 och 12.

Lägg märke till hur Jesus säger detta: Jag säger er ... och jämför med undervisningen i Bergspredikan. Det måste ha varit en enorm uppmuntran för de första hednakristna att den här berättelsen fanns med, i tider då judar och hedningar drog åt olika håll. Judarna kunde i och för sig tänka sig att hedningarna skulle anslutas till den judiska tron enligt Jesaja 2:2-4 och 60:3, men det var direkt chockerande att de själva inte var

⁴⁸ v 7 Eftersom grekiskan saknar skiljetecken kan Jesu svar kan också översättas ”Jag ska komma och bota honom. Då blir Guds vilja att bota än tydligare, men den översättningen passar sämre i den följande dialogen.

⁴⁹ v 10 Jesu ord kan också översättas ”Inte ens i Israel ...”. Med den översättningen kan man inte frånta judarna en sann tro.

Evangelium enligt Matteus

självskrivna i himmelriket. (Se också Jes 25:6 ff). Vi hörde detta första gången i 3:9, men därefter använder Matteus uttrycket ”gråta och skära tänder” sex gånger, 8:12, 13:42, 50, 22:13, 24:51 och 25:30. Vi sak återkomma till detta när vi kommer till liknelsen om himmelrikets bröllopsmåltid i 22:1-14 och 25:1-13.

Tro

I 6:25-34 undervisade Jesus om det bekymmersfria livet som en gåva från Gud. Det handlar om att tro. Tro heter på grekiska *pistis* och är till sitt väsen mer passivt än aktivt. Det kan översättas med ord som tillit eller förtröstan. Det är ett nyckelbegrepp i Bibeln och hos Paulus är det centralt. Vi blir rättfärdiga genom tron, grekiska *dia pistis*, och vi är kallade att leva av tron, grekiska *ek pistis*.⁵⁰ Paulus sätt att tala om tron är revolutionerande också för judarna. Såväl i Rom 1:17 som i Gal 3:11 (och i Hebr 10:38 oavsett vem som skrivit detta) citerar Paulus från Hab 2:4 och använder sig av en känd rabbinisk skriftutläggning som bygger på Ps 15. Med denna psalm sammanfattar en rabbin de 613 buden. Det gör att en annan rabbin sammanfattar dem i sex punkter, Jes 33:15, och ytterligare en rabbin i endast tre, Mik 6:8. I den fortsatta diskussionen hänvisar de till Jes 56:1, som endast tycks framställa två krav för att till sist leda fram till Hab 2:4, där endast tron på Gud krävs av Israels barn.

Klassisk kristen tro skiljer mellan *fides quae* (trons innehåll det vill säga vad man tror på, trosbekännelsen) och *fides qua* (själva troendet, trosakten) och här ska vi endast ta upp *fides qua*.

Tro på Herren Jesus så blir du frälst, du och ditt hus

Apg 16:31

Detta ställe visar hur viktig tron är, direkt avgörande. Andra bibelställen som visar detta är Luk 18:8, Joh 1:12, 3:16, 5:24, 6:29, 6:35, Rom 14:23, Hebr 11:6 och 1 Petr 1:6ff. Tron är i sig en makt eller kraft (ande, 2 Kor 4:13) som är verksam inom oss. (Hebr 12:2, Kol 1:27) Den är en inneboende förmåga som varje människa äger. Och den behöver ett föremål, det vill säga någon eller något att tro på. Skilj mellan biblisk (hebreisk) tro och grekisk sådan.

Tron är verksam i tre olika dimensioner, i skapelsens, frälsningen och helgelsens. Först i skapelsens; alla människor tror. Sedan i frälsningens dimension; tron (på Jesus Kristus) är en gåva ifrån Gud. Och för det tredje i helgelsen, vilket betyder att olika människor kan ha olika mycket tro, vid olika tillfällen.

De tre exemplen, Matt 8:1.4, 5-13 och 14-17, har det gemensamt att de pekar på trons betydelse. Tron stannar inte vid ett intellektuellt försanthållande. Tron sätter oss i förbindelse med den andliga verkligheten. Den griper om och tillgodogör sig Guds gåvor, se Hebr 11:1. Den kristna tron leder oss till och för oss samman med Jesus. Det är därför tron kan sägas vara en kristen tro. Tron kan vara svag, närmast passiv och liten som ett senapsfrö, men när den tar oss till Jesus tar han över.

När detta är sagt ska också sägas Jesus inte tillmötesgick otron.

⁵⁰ Se Rom 1:17, 3:21f, Gal 3:11 och Fil 3:9. Se också Hebr 10:38.

Evangelium enligt Matteus

v 14-15 Jesus botar Petrus svärmor

Vi förstår att tron är central i evangelierna, men när vi kommer till berättelsen om hur Petri svärmor botas står ingenting om hennes tro. Herren själv är tron, Hebr 12:2, och han rör vid hennes hand. Hennes föredöme består snarast i resultatet av botandet, ”hon steg upp och betjänade honom”.

Botandet av sjuka och andra kraftgärningar är tecken på att himmelriket har kommit till oss genom honom och att Gud låter sin närvaro svämma över även till hedningarna. De är väldiga och ovanliga manifestationer, men berättelsen om Petrus svärmor visar att Jesus botade sjuka även i det lilla sammanhanget. Det är kanske där vi ska börja, med att be för varandra i hemmen.

Sjukdom och besatthet

När Gud skapade himmel och jord var allting gott, fullkomligt. När Gud en dag fullkomnar skapelsen betyder det att den återställs och allt blir bra igen. Svårare än så är det inte, men under mellantiden är skapelsen störd och söndrad. Det gäller såväl ande, själ som kropp. Se hur andligt och kroppsligt hör ihop i till exempel 4:24 och 8:16. Synd, sjukdom och död är en aspekt av den fallna skapelsen och så måste också vi betrakta den. Det finns ganska många texter i Bibeln som håller ihop synd, sjukdom och död. Jesaja 53:4 visar oss det synsätt man hade på Bibelns tid.⁵¹ Det betyder att man betraktade en sjuk människa på det sättet och det betraktelsesättet följer med in i Nya Testamentet. Vi kommer strax att se ett exempel på det i Matteus 9:1-8 om den lame mannen som fick syndernas förlåtelse. Se också Joh 5:14 och 9:2, men vi lägger också märke till att Jesus förnekar det direkta sambandet mellan synd och sjukdom. Jesus menar att det är omöjligt att dra slutsatsen från en människas sjukdom till att denne själv, genom sina överträdelser, skulle vara orsak till sjukdomen.

Som framgår av Johannes Uppenbarelseboken 22:2 finns inte synd, sjukdom eller död i himmelriket och därför ska vi förstå Jesus helbrägdagöraren som den som ger oss en försmak av det himmelska livet och som förmedlar det. En särskilt viktig text som belyser det är Matt 11:2-6. Jämför Jes 35:5 ff.

I v 17 kommer så det sjunde reflexionscitatet:

Han tog på sig våra svagheter, och våra sjukdomar bar han.

Citatet är från den hebreiska bibeln. Tanken är att Tjänaren räddar oss genom ett ställföreträdande lidande. Den tanken finns också i

Jas 52:13–53:12

Mark 9:12 (Jes 53:3)

1 Petr 2:24 (Jes 53:4 f)

Rom 4:25 (Jes 53:4 f)

Apg 10:43 (Jes 53:5 f)

Joh 1:29 (Jes 53:6)

⁵¹ Se även Syrak 37:27-38:23

Ignatius brev till Polykarpus 1:3

8:18-22 Lärjungaskapets krav

När Matteus berättat om hur Jesus botar de sjuka fortsätter han att visa hur Jesus också besestrar övriga kaosmakter. Denna andra, 8:18-34 innehåller tre exempel på hur Jesus besestrar kaosmakterna. I v 23-27 stilla han stormen, v 28-34 befriar han två besatta och i 9:1-8 botar han en lam genom att besegra synden. I 9:1-8 går förskjuts frågeställningarna till att handla om Jesu fullmakt, något vi ska återkomma till. Men innan vi läser om de tre exemplen låter Matteus Jesus berätta om lärjungaskapets krav och börjar förbereda sina lärjungar inför framtiden.

8:18

Avsnitten inramas geografiskt genom de inledande verserna 18 och 9:1, där Jesus befäller att de ska fara över till andra sidan sjön och av att han kommer tillbaka. Men innan de kommer iväg ger Matteus oss en bild vad det kan innebära att vara en lärjunge.

v 19-22 Lärjungaskapets krav

Det kommer fram en skriftlärd till Jesus och säger att vill följa Jesus vart han än går. Han kallar Jesus för Rabbi och det kan tyda på att denne skriftlärde kan vara en av Jesus lärjungar. Det bekräftas i sådana fall av v 21 där ”en annan” av hans lärjungar ställer en liknande fråga. Vi lägger märke till att det här är fråga om två andra lärjungar än de tolv. Av de tolv har så här långt endast fyra nämnts vid namn. Jesus hade många lärjungar och han hade talat till dem tidigare, 5:1. Att vara lärjunge är inte detsamma som att vara en apostel. De tolv apostlarna räknas upp vid namn först i 10:2 ff.

Vi förvånas av vad Jesus säger. Han gör det svårt för lärjungarna. Till den skriftlärde säger Jesus att rävar och fåglar har det bättre än hans lärjungar och till den andre säger Jesus att det inte passar sig att gå och begrava sin far om han menar allvar med att följa Jesus. Det hör till saken att det var en sträng religiös plikt att ta hand om sina döda, se Tobit 4:3 och 6:13.

Tord Fornberg, vars kommentar jag använt, menar att Matteus medvetet valt tempus aoristus, historiskt presens, för att svaret ska framstå principiellt. Det handlar därmed inte om hur Jesus svarar denne skriftlärde, utan om hur Jesus ser på efterföljden. De som vill följa honom måste vara beredda att offra allt.

Vi ska förstå uttalandet om sonen inte tillåts att begrava sin far, på samma sätt. Jesus stannade själv för att visa omsorg om människor. Utsagan är en paradox som vill väcka läsaren till insikt om vad det innebär att följa Jesus. Därför är det fel att försöka förklara (bort) utsagor som dessa. De gamla förgrundsgestalterna inom 1800-talets väckelser talade på ett liknande sätt när de talade om ”nådstundernas” avgörande betydelse, till exempel *Jesus kär gå ej förbi mig*, svpsb 211;- eller *En liten stund med Jesus*, svpsb 207;-.

Jesus använder uttrycket Människosonen om sig själv. Det är ett teologiskt ord som Jesus använder 30 gånger i Matteus och som vi därför behöver förstå.

Evangelium enligt Matteus

Människosonen

Uttrycket Människosonen används 70 gånger i Nya Testamentet. Det är Jesu sätt att tala om sig själv. I Matteus hittar vi det i 8:20, 9:6, 10:23, 11:19, 12:8, 32, 40, 13:37, 41, 16:13, 27, 28, 17:9, 12, 22, 19:28, 20:18, 28, 24:27, 30, 37, 39, 24:44, 25:31, 26:2, 24, 45 och 64.

Ordet som sådant, grekiska *hyios tou antropou*, betyder helt enkelt människoson, det vill säga människobarn. Jesus använder aldrig uttrycket Messias om sig själv. Det var alltför belastat. Han ville inte framstå som en politisk befriare av Israel. Det var inte hans vilja. Och när han använder uttrycket människosonen väcker det berättigad uppmärksamhet. Uttrycket är hämtat från profeten Daniel, se Dan 7:13 f, där Människosonen kommer på himmelens skyar. Åt honom gavs makt och ära och rike och alla stammar och folk måste tjäna honom.

Människosonen kom sedan att användas som en titel på den kommande frälsaren i judiska apokalyptiska texter, som till exempel i 4 Esra 13 (c:a 90 e.Kr.) och 1 Henoksboken 46 (c:a 50 e.Kr.). Förutom de 67 gånger uttrycket förekommer i Nya Testamentet hittar vi det i Apg 7:56, Upp 1:13 och 14:14. Varje gång används det om honom som kommer på skyarna. Eftersom uttrycket är så speciellt och används relativt sällan utanför evangelierna antar de flesta forskare att det använts av Jesus.

Det är speciellt av det skälet att när Jesus gör denna anspelning förenar han den med talet om den lidande Tjänaren. Detta är paradoxalt. Den enastående Människosonen (läs: Messias) lever på jorden som en tjänare i djupaste förnedring. Han har inte ens en lya att sova i och inget att luta sitt huvud mot.

Om vi går igenom de 30 gånger Matteus använder uttrycket kan vi se att utsagorna kan delas in i två huvudgrupper. Den ena gruppen av utsagor handlar just om den eskatologiske Människosonen i Daniels bok, som till exempel 10:23, 13:41, 16:27, 19:28, 24:27, 30, 37, 44, 26:64.⁵²

Övriga utsagor handlar om Människosonens ringhet och lidande på jorden. Det är inte ovanligt med apokalyptisk litteratur vid den här tiden, men där kommer Människosonen alltid i samband med domen. I evangelierna har Människosonen kommit i förtid. Han blir inte igenkänd, förutom av några få, och han lider och dör. Men i denna sin ringhet uppträder han med enastående makt. Vi såg det i Bergspredikan där Jesus lägger kraft bakom orden: Men jag säger er ... Människosonen har också, 9:6, makt att förlåta synder, han både äter och dricker, 11:19 och är Herren över sabbaten, 12:8. Men framför allt visar Människosonen sin makt genom att ge sitt liv till lösenpenning, se 12:40, 17:9, 12, 22 f, 20:18, 26:2

När Jesus använder sig av detta uttryck tar han inte bara till sig ordet från profeten Daniel, utan han identifierar sig också med oss människor. Jag har i den särskilda kommentaren om uttrycket Guds Son visat hur Jesus är sann Gud och sann människa. Det är samma teologiska tanke bakom uttrycket Människosonen.

⁵² Eskatologi är en teologisk fackterm som betyder ”läran om de yttersta tingen”.

8:23-9:8 Jesus är Herren över kaosmakter

Vi får aldrig veta hur det gick med den skriftlärde eller den andre lärjungen. Däremot får vi veta att Jesus nu stiger i båten tillsammans med de lärjungar som följde honom. Så som Matteus har strukturerat det här avsnittet får vi intrycket att dessa faktiskt ställt upp på de villkor Jesus talat om och avsnittet om hur Jesus tystar stormen handlar därmed både om hur han har makt över kaosmakterna och om efterföljelsens villkor.

v 23-27 Jesus stillar stormen

Mot bakgrund av begreppet Människosonen är det inte särskilt märkvärdigt att Jesus kan tysta stormen. Han är ju Människosonen. Det är inte ovanligt att det snabbt blåser upp till full storm på Genesarets sjö. När blåsten tilltar blir lärjungarna livrädda och det kan tyckas märkligt att Jesus sover. I grekiskan används ordet *seismos*, v 24, som snarast betyder jordbävning för att ange hur våldsamt stormen var. Detta i kombination med ordet *epetimesen*, som översätts med att Jesus talar strängt till vindarna vittnar om konfrontationen mellan olika makter.⁵³ I Skrifterna är havet och dess uppror sinnebild för kaos, se Ps 65:6 f, 89:10, 107:27 f och Upp 21:1.

Den här berättelsen finns förebildad i Jona 1:4-6. I v 25 vänder sig lärjungarna till och väcker honom med Jesus med ordet *kyrios*, Herre. Se också Matt 12:38 ff och 16:4.

Jesus svarar dem genom att fråga varför de är rädda och säger att de har lite tro. Har jag inte befallt att vi skulle över på andra sidan, v 18. Så varför tvivlar ni? När han sedan tystat stormen står det att lärjungarna häpnade och ställde den fråga som sedan ska bli avgörande för oss alla: vem är Han, v 27?⁵⁴

Exegeten Gunther Bornkamm menar att det här är en teologisk berättelse där kyrkan med sina medlemmar finns representerade i den lilla båten.

v 28-34 Jesus befriar två besatta

Nu kommer Jesus över till gadaréernas område, sydost om Genesarets sjö och där staden Gadara var centralort. Jesus möts v 28 av två besatta och våldsamma. Om besättning se kommentar till Matt 12:43 ff.

Men de, till skillnad mot folk i allmänhet, var klarsynta. I v 29 skriker de: Vad har du med oss att göra, du *Guds Son*? Matteus har använt ordet *Guds Son* i 2:15 och 3:17. Har du kommit *hit* för att plåga oss i *förtid*? De båda orden *hit* och *förtid* visar på vad vi tidigare talat om. Det fanns föreställningar om att Människosonen skulle komma i ändens tid för att hålla dom, se 1 Henok 16:1, Matt 25:41 eller Upp 20:9-15. *Då* skulle alla, också hedningarna, dömas. Men *nu*?

Det finns en överlappning mellan himmelriket och den här världen. Demonerna var inte bara medvetna om vem Jesu är, utan också om denna överlappning. Jesus borde

⁵³ *Epi – timao*, grundbetydelsen är förebrå, tillrättavisa, klandra eller strängeligen förbjuda.

⁵⁴ Philip Mohabir berättar om en liknande händelse i sin bok *Bygga Broar*, sid 39-41.

Evangelium enligt Matteus

inte driva ut dem i förtid och om det ska ske så låt oss åtminstone fara in i svinen, menar de. Men som vi tidigare sett kommer såväl evangeliet som domen med Jesus.

I v 28 och 31 talas om gravar och om svin. Av 4 Mos 19:11 ff och 3 Mos 11:7 förstår vi att såväl de döda som svinen betraktades som orena. Demonerna förutsätts känna till Skriften och ber därför att Jesus låter dem fara in i svinen. Jesus bejakar deras begäran. När vi läser denna berättelse ska vi inte förundra oss så mycket över varför de onda andarna fick tillåtelse att störta svinen i sjön, utan snarare se detta som ett tecken. Berättelsen vill visa att Gud har all makt, att människor är viktigare än grisar och att när Människosonen kommer störtas alla onskans makter i fördärvets sjö.

De som vaktade svinen begrep ingenting gav detta. De blev bara livrädda för Jesus när folket fick höra vad som hänt bad de honom att lämna deras område. Tiden för hedningarna var ännu inte kommen.

9:9-34 Linjerna klarnar

I kapitel 8 har Matteus visat hur Jesus är Herren över såväl sjukdomar som kaosmakter. När vi nu ska gå igenom kapitel 9 får vi också här se hur Jesus regerar, men samtidigt förs nya perspektiv in i texten. Vi kommer att se hur de skriftlärd börjar ta strid med Jesus, hur Jesus vänder sig till tullindrivare och syndare och hur han förbereder sina lärjungar för framtiden. Vi kan dela in delar i kapitlet på följande sätt

9:1-17	Tre stridssamtal
v 1-8	Jesus botar en lam
v 9-13	Tullindrivaren Matteus kallas
v 14-17	Bröllopsgäster fastar inte
9:18-34	Något nytt har kommit
v 18-22	Jesus botar en kvinna med blödningar
v 23-26	Synagogföreståndarens dotter uppväcks från de döda
v 27-31	Två blinda får sin syn
v 32-34	En stum återfår sitt tal

Stridssamtal

Matteus talar om fariséerna som Jesus motståndare hela 29 gånger, oftare än Markus och Lukas. Se till exempel 3:7, 9:34, 12:14, 24, 15:12, 21:45, 22:15, 34, 41 och kap 23. Det är troligt att detta beror på att den första kristna församlingen håller på att växa fram samtidigt som Matteusevangeliet tar form. Den första kristna församlingen i dessa trakter, den palestinsk-syriska, orienterade sig österut under ständiga uppgörelser med den framväxande fariseisk-rabbinska judendomen.

De så kallade stridssamtalen är uppbyggda inom en ram. I 9:9 f berättas om hur Matteus kallas att följa Jesus och hur Matteus sedan ställer till med fest hemma hos sig. Det är ramen. Sedan kommer fariséernas väl genomtänkta fråga i v 11 och Jesus ger två lika väl genomtänkta svar. I v 13 ger Jesus sin tolkning av ett centralt bibelord som styrker vad han menar. Vi hittar följande stridssamtal i Matteusevangeliet:

Evangelium enligt Matteus

9:1-8	om syndernas förlåtelse
9:9-13	om matföreskrifterna
9:14-17	om fastan
12:1-13	om sabbatsbudet
15:1-20	om handtvagningar och tempeloffer
21:23-27	om Jesu fullmakt
22:15-22	om lojalitet
22:16-33	om uppståndelsen från de döda
22:34-40	om Lagen
22:41-46	om Messias

Dessa stridssamtal utgör tillsammans med de så kallade antiteserna i Bergspredikan (där Jesus säger: Men jag säger er ...) nyckeltexter för vår förståelse av hur synagogan och kyrkan kom att gå olika vägar.

9:1

Kapitel 8 avslutades med att folket visade bort Jesus och börjar därmed beskriva det motstånd Jesus mötte och som sedan skulle kulminera i korsfästelsen. När det gäller berättelsen om ur Jesus botar en lam ska vi göra tre iakttagelser. Den första kommentaren visar trons betydelse, den andra på det begynnande motståndet och den tredje antyder hur församlingen börjar formos.

Kapernaum

I 4:13 fick vi läsa att Jesus flyttade till och bodde i Kapernaum. Flera av de berättelser vi studerar utspelar sig just där, se 8:5 ff om en hednisk officers tro och Simon Petrus svärmor, 9:1 ff om den lame mannen, festen hemma hos Matteus och om hur Jesus uppväcker Jairus dotter. 11:23 antyder också att Jesus står i Kapernaum och predikar. I 17:24 avkrävs han tempelskatt just i Kapernaum, vilket visar att platsen sågs som hans hemort. Staden grundlades på 100-talet f Kr och kan ha haft 12-15 000 invånare när Jesus bodde. Området väster om Kapernaum, Galileen styrdes av Herodes Antipas och området öster om staden, Golanbergen, av Filippos och därför förlades en tullstation till Kapernaum. Det var där Matteus var anställd. På plats fanns också en romersk garnison om 100 man, ledd av den officer det berättas om i 8:5 ff.

Arkeologerna har funnit en hel del hus från den här tiden. De var uppförda i ohuggen sten utan murbruk och kan omöjligen ha burit något tak, förutom grenar täckta av gytta och halm. Men man har också funnit ett mer välbyggt rum, 7 x 6,5 m, med inskrifter från 100 – 300-talet e Kr. Väggarna bär inskriptioner om Jesus och Petrus och rummet användes sannolikt som gudstjänstlokal. Detta kan ha varit Petrus hus som omnämns i 8:14 och som utvidgats till gudstjänstlokal. Idag finns en kyrka uppförd på platsen i fråga. Men den kristna församlingen började i och var förankrad i hemmen.⁵⁵

⁵⁵ Den kristna församlingen är inte beroende av en särskild byggnad, utan fungerar utmärkt i hemmiljö. Det grekiska ordet för hus, hem eller hushåll är *oikia* eller *oikos*. Om vi håller oss till Matteus återfinns vi det förstnämnda ordet i 5:15, 7:24, 10:12, 12:25, 13:57, 19:29, 24:17 och det sistnämnda i 9:6, 10:6, 12:4, 44, 15:24, 21:13, 23:38. Ordet kan syfta på såväl Guds som människors hus och hem och i 15:25 syftar ordet på hela Israel. Ordet *oikodomein* är verbet som betyder bygga hus. Men det används även i bildlig mening och betyder på uppbyggelse, se 7:24, 16:18, 21:33, 42, 23:29, 26:61,

Evangelium enligt Matteus

9:1-8 Jesus botar en lam

Den här berättelsen återfinns i Markus 2:1 ff. Där står det att Jesus var hemma hos sig och att när invånarna fick höra det samlades de så många där att de inte ens fick plats utanför dörren. Med tanke på att officerens tjänare blivit helad kanske det inte är så konstigt. Det är typiskt för Matteus att inte ha med sådana detaljer eftersom han är mer intresserad av att berätta om sådant som har teologisk betydelse.

I v 2a skriver Matteus att Jesus såg deras tro. Vi har tidigare talat om trons betydelse. Därför blir vår första iakttagelse den att när tron är verksam stannar den inte vid ett intellektuellt försanthållande. Den är i stället en kraft. I berättelsen om den lame mannen är det emellertid inte den lames tro som omnämns, utan vännernas. När Markus återger samma händelse blir det tydligare, eftersom vännerna där, därför att det var så mycket folk samlat, tvingas ta upp den lame på taket och via taket sänka ner den lame till Jesus. Vi läser med andra ord om hur vännerna handlar i tro när de tar med sig den lame till Jesus. Detta är något som fortfarande kännetecknar levande tro. Det finns många människor som inte kan ta sig fram till Jesus. De är förlamade av tidsandan. De saknar trons kraft, och det är angeläget för oss som tror att ta dem till Jesus.

Den andra iakttagelsen är att Matteus visserligen håller samman synd och sjukdom, men att det inte är hans avsikt att tala om det sambandet även om de skriftlärda höll samman synd och sjukdom, den särskilda kommentaren om *Synd, sjukdom och död*.⁵⁶ Nej, meningen med berättelsen är att visa att Jesus här agerar som vore Han Gud. Det är bara Gud som kan ta bort synder. När Jesus ger syndernas förlåtelse till den lame reagerar de skriftlärde starkt, och liksom för att bevisa att han har makt att förmedla syndernas förlåtelse botar han även mannen. R Abba säger att ingen kan bli botad utan att först bli förlåten. Vi har redan förstått att de anspråk Jesus reser är väl dokumenterade. Hela Matteus syftar till att vi ska förstå vem Jesus är. Men så här långt är reaktionerna olika, se 8:27, 8:34 och 9:3. Själva helbrägdagörelsen blir i det här perspektivet ett tecken på Jesu makt.

Den tredje iakttagelsen är att detta är den första notisen om fiendskap mellan det judiska religiösa etablissemanget och Jesus. Fiendskapen börjar med att några skriftlärda beskyller Jesus för att häda och fortsätter sedan med beskyllningen att Jesus står i kontakt med sataniska makter, v 34, 12:24, och bryter mot sabbaten, 12:1-14. Alla dessa brott mot Mose lag är belagda med dödsstraff. Därför leder notisen i v 3 där Jesus beskylls för att häda ända fram 26:65 där översteprästen river sänder sina kläder därför att Jesus har hädat.

Den fjärde iakttagelsen handlar om den första församlingen. Jag nämnde om exegeten Bornkamm som menar att berättelsen om den lilla båten på stormig sjö kunde syfta på den första församlingen. Även om det inte är så finns här ännu en oklarhet som kan tolkas åt det hållet. I v 8 står att läsa att ”folket ... prisade Gud, som hade gett sådan makt åt människor”. Här finns, i det lilla ordet makt, grekiska *exousia*, en svag

27:40. I 24:14 läser vi att evangeliet ska predikas i hela världen, grekiska *oikoumene*, det vill säga i alla hushåll.

⁵⁶ En intressant vers i sammanhanget är Ps 32:4.

Evangelium enligt Matteus

antydning om den första kristna församlingen. I v 6 talas om Människosönens makt och samma ord används om människorna i v 8. Den makt som förvånar är inte makten att bota sjuka, utan makten att förlåta synder. I dessa verser för Matteus över denna makt från Sonen till människorna, och de människor som åsyftas omtalas först som apostlarna, i 10: 1-4 och sedan som den kristna församlingen, i 18:15-35.

Ordet för församling, grekiska *ekklesia*, används endast två gånger i evangelierna och det är just i Matteus, nämligen i 16:18 och 18:17.⁵⁷ De första kristna var judar och den första kristna församlingen uppstod som en del av den judiska tron. Den spänning som Matteus berättar om kom att tillta och även om Paulus gjorde vad han kunde för att visa på sambandet mellan det judiska och det kristna och för att hålla samman de två storheterna blev brytningen ett faktum omkring 1-200 e Kr. Den första kristna församlingen, som inte ska beskrivas här, samlades i hemmen.

9:9-13 Tullindrivaren Matteus kallas

När Jesus är på väg ut passerar han tullstationen där Matteus var anställd. Berättelsen som slutar hemma hos Matteus har två motiv, dels kallelsen av lärjungar som påbörjades i 4:18 ff, dels hur Guds kärlek spränger alla gränser.

Redan inledningen är häpnadsväckande eftersom Jesus kallar en tullare, en förrädare, att bli hans lärjunge.⁵⁸ En rättrogen jude skulle inte befatta sig med sådant folk. Hedningar och syndare betraktades som orena eftersom de ofta kom i kontakt med sådant som judarna betraktade för orent. Fariséerna övertolkade gärna 3 Mos 11-15 för att så också profilera sig politiskt mot romarna. Följaktligen hade de ingen bordsgemenskap med syndare. Det finns flera skäl till detta. Men du bör komma ihåg att en from jude inte bara tackar Gud för maten, utan hanterar också slaktandet och tillagningen med andakt. Juden vet att han har att göra med gåvor ifrån Gud. Han vet att dela brödet är att dela livet. Maten är grundläggande för all mänsklig existens. Att äta tillsammans med någon är därför att dela livet med denne, att dela Gud med varandra. Det finns en lång och rik tradition bakom matföreskrifterna i Lagen. Du hittar dem bland annat i

1. bestämmelserna om de orena djuren, 3 Mos 11, 5 Mos 14
2. bestämmelserna om hur slakt ska gå till (kosherslakt), 3 Mos 17:10 ff, 5 Mos 12:16, 23 f
3. frågorna om tiodet av maten getts som föreskrivet
4. rädslan för att få i sig djur från marknaden som använts vid avgudadyrkan och
5. viljan att vara ren, Mark 7:1 ff

Det var dessa föreskrifter som skilde det judiska folket från andra folk. Skulle de nu inte längre iaktta dessa? Vad är det då som skiljer dem från andra? Jesus försvarar inte hedningar eller syndare. Den striden tar han inte. Hur kan er Mästare äta med publikaner och syndare, frågar fariséerna? Det var en högst relevant fråga och de trodde att de nu kunde göra Jesus svarslös och hade folket på sin sida.

⁵⁷ Det grekiska prefixet *ek* betyder ut ur och ordstammen *kaleo* betyder sammankalla. *Ek-klesia* syftar på dem som kallats ut ur världen och sammankallats med Jesus Kristus. Matteus är den ende av de fyra evangelisterna som använder ordet. I Apg och breven förekommer det dock ett hundratal gånger.

⁵⁸ I inledningen, A:II går att läsa mer under rubriken *Vem är Matteus?*

Evangelium enligt Matteus

Men Jesus gör det oväntade. Nu har han en möjlighet att visa hur Guds kärlek når långt utöver de gränser vi människor drar. Han äter med Matteus därför att han älskar honom! Han kan inte låta bli att äta med honom. Guds kärlek är för stark! (Det var den kärleken som gjorde att han korsfästes, han älskade för mycket!) Men den kände inte fariséerna till och Jesus ber dem att tänka igenom sin tolkning av Herrens ord i Hos 6:6a

Ty jag har min glädje i kärlek och inte i offer och i kunskap om Gud mer än i brännoffer.

Detta ord, som återfinns redan i 1 Sam 15:22, är klassiskt inom judisk tro, en gång riktat mot kultisk perfektionism och Jesus använder det också i 12:7.

9:14-17 Bröllopgäster fastar inte

I det tredje stridsamtalet försöker några lärjungar till Johannes döparen ifrågasätta Jesus. De hade själva fått lära sig vikten av att leva återhållsamt, närmast asketiskt och att leva i bot och bättring. De hade lyssnat till hur väl Jesus svarat fariséerna om Guds kärlek, men retat sig på hur Jesus kunde festa i denna allvarliga tid. Så de tränger sig fram till Jesus som fortfarande ligger till bord hos Matteus. Det är först i v 19 som Jesus lämnar huset.

Fienderna hoppades säkerligen att Jesus skulle bestraffa Johannes och lärjungarna för deras bruk av fastan. De hade då fått desto mer anledning att klandra Kristus själv. Men genom hans svar se de sig bedragna i sin väntan. Liknelsen varmed detta svar framställes är hämtad från en bröllophögtidlighet. Jesu lärjungar kallas därför bröllopsvännerna ... i likhet med de bröllopsvännerna som plögade beledsaga brudgummen förstod Johannes lärjungar desto snarare, som Johannes benämnt Jesus som "brudgummen" och sig själv "brudgummens" vän (Joh 3:29). Gamla testamentets dagar voro överhuvud en fastetid, såsom en väntetid på brudgummens ankomst. Men ändamålet med sörjandet och fastandet är uppfyllt, då brudgummen är kommen.

(Peter Fjellstedt i kommentaren till Matt 9:15)

Nu stundar bröllopsfest. I de gamla Skrifterna talades om att när Messias kommer ska Gud glädja sig som en brudgum fröjdar sig över sin brud, Jes 62:5. Jesus och de första kristna menade att den tiden nu var inne, att festen börjat och att den skulle kulminera i himlen, Upp 19:7-9.

Detta perspektiv och v 15 b ger oss också en ny förståelse av fastan. Fjellstedt fortsätter:

Det gives tvegethanda lidande, ett av eget val pålagt, såsom munkreglerna: såsom när Baals präster stungo sig själva (1 Kon 18:28). Sådant lidande håller hela världen, jämväl fariséerna och Johannes lärjungar höllo det för stort; men Gud har därtill intet välbehag. Rom 14:23. Det andra lidandet tillskickas oss av Gud, utan vårt val; detta lidande villigt buret, är rätt och Gudi behagligt. Derföre säger Kristus, att hans lärjungar fasta icke, så länge brudgummen är när dem, d.ä. så länge Gud icke tillskickat dem något lidande och Kristus ännu var hos dem och beskyddade dem, uppdikta de sig ingen plåga, men då Kristus var död måste de fasta och lida.

Evangelium enligt Matteus

Fastan är inte en påbjuden gärning eller ett tecken på fromhet, se kommentaren till 6:16-18, utan ett uttryck för vårt andliga liv. Vi använder oss av fasta, trots att festen har börjat i vårt inre. Vi är trolovade med Kristus, 2 Kor 11:2, men ännu har inte bröllopet stått.

Det är inte i första hand judendom och kristendom som är oförenliga, utan det är det gamla och det nya sättet att tjäna Gud som är oförenliga, det vill säga den mellan lagrättfärdighet och trosrättfärdighet, mellan köttet och anden. Denna motsättning illustreras än tydligare av orden om den nya lappen och det gamla tygstycket och det nya vinet i de gamla skinsäckarna.⁵⁹

9:18-22 En kvinna med blödningar blir botad

När Matteus än en gång betonat att Jesus kommit med något nytt följer ytterligare tecken på detta. Vi läser om fyra helbrägdagörelser. Vi har tidigare talat om tron och dess betydelse i samband med helanden. När vi läser dessa berättelser ser vi att tron är en verksam kraft och inte alls behöver vara perfekt. Det är inte den som åstadkommer helandet. Först läser vi om synagogföreståndaren som mest verkar gripa det sista halmstrået, sedan om kvinnan som trängde sig fram som ger sken av att vara vidskeplig och de blinda som ropar Davids son, inte Guds son.

Berättelsen börjar med att en synagogföreståndare kommer till Jesus. När Markus berättar om händelsen får vi veta att föreståndaren hette Jairus. Hans dotter har dött och nu vill han att Jesus ska komma för att väcka henne till liv igen. Vi förstår att Jesus vunnit stort renommé när en synagogföreståndare kommer till Jesus. Det står att Jairus faller ner för Jesus, grekiska *proskyneo*, som syftar på en orientalisk sed att falla ner på marken framför en kung och kyssa dennes fötter som ett tecken på underkastelse. Vi förstår att konflikten med judarna hårdnar, se v 34, och längre fram kommer det att bli allt tydligare.

I v 19 får vi veta att Jesus nu bryter upp från måltiden i Matteus hus för att följa Jairus, men då avbryts berättelsen av att en kvinna med blödningar tränger sig fram till och rör vid Jesus.

När Markus berättar om kvinnan med blödningar gör han det ivrigt och livfullt. Han använder 383 ord. Matteus har bantat ner berättelsen till en tredjedel, 137 ord, och riktar helt in sig på att förklara vem Jesus är och hur vi ska förtrösta på honom. Vi ser återigen hur viktigt det är för Matteus att förklara för oss vem Jesus är.

I v 22 finner vi berättelsens tolkningsnyckel. Jesus säger: Din tro har frälst dig. I den grekiska texten används ordet *seso*, översatt med hjälpt, frälst, frisk tre gånger. Här i v 22 står verbet i perfektum vilket betyder att kvinna blev frisk i samma stund som hon rörde vid Jesus. Jesus säger att det är kvinnans tro som har hjälpt henne, men här gäller det att förstå ordet tro på rätt sätt. Se tidigare kommentar om ordet tro.

Kvinnan hade inte en rätt tro i judisk mening. Hon bröt mot lagen redan när hon trängde sig fram och rörde vid Jesus. Hon var enligt 3 Mos 15:25 ff oren på grund av

⁵⁹ Det finns kommentatorer som menar att Jesus talar om motsättningen mellan judisk och kristen tro, något som jag avfärdat i min tolkning. Se kommentaren i JNT.

Evangelium enligt Matteus

sin sjukdom. Men här finns en detalj som Göran Larsson uppmärksammar oss på och det handlar om hörntofsen. Den heter på hebreiska *tzitzit* och har en djup innebörd. Den bestod av 613 knutar, en knut för varje bud i den judiska tron. Hörntofsen var utformad så för att påminna om vikten av att hålla alla buden, enligt 4 Mos 15:37 ff. Jesus är den ende som hållit alla buden och därför är han på ett särskilt alla budens uppfyllelse och fullbordan. När kvinnan därför rör vid Honom rör hon vid Lagens fullbordare och det är just vad som sker. Hon blir helad i sammans stund.

Här finns ännu en detalj att lägga märke till. I Hagg 2:13 f varnas vi för att komma vid något orent, därför att då blir vi orena. Men här är det tvärtom. När Jesus kommer i kontakt med någon oren, som i 8:23-26, blir han inte oren, utan tvärtom de orena blir renade.

9:23-26, Jesus uppväcker Jairus dotter

Tron på Jesus, om än ofullkomlig, spelar stor roll också i denna berättelse. Den kommer till uttryck redan i v 18 när synagogföreståndaren vågar gå till Jesus. Det är anmärkningsvärt att föreståndaren ber Jesus att väcka dottern till liv, eftersom enligt judisk tro är det bara Gud som kan ge liv. Till detta kommer att eftersom dottern dött är föreståndaren själv att betrakta som oren under sju dagar och sedan ”döpas”, det vill säga gå igenom vissa reningsceremonier, se 4 Mos 19:11-13.

Vi lägger märke till att Jesus går hem till synagogföreståndaren och erinrar oss att en av Jesu apostlar, Jakob, uppmanar oss att kalla till oss församlingens äldste när vi ligger sjuka i våra hem för samtal, tro och bön.

I Matt 9:13 talade Jesus om en barmhärtighet som går utöver offer, Guds egen barmhärtighet. Synagogföreståndaren vädjar till denna nya, messianska barmhärtighet, den nya tidsålder som brutit in. Det är den tron som gör att han vågar komma med sin begäran till Jesus. Flöjtblåsarna och de som höll klagan efter dottern representerar motsatsen. De hänskrattar åt Jesus.

9:27-34 Jesus botar två blinda och en stum

Här läser vi om två blinda som följer (sic!) Jesus. När Jesus kommit hem till sig frågar kommer följer de med in. Även den här berättelsen framhåller tron på Jesus. I v 28 frågar Jesus nämligen om de tror att han kan hela dem och i v 29 säger han att det ska ske som de tror. Det hör till saken att i liknande rabbiniska underberättelser brukar inte tron betonas som sker här. Förklaringen till det torde vara att det är de första kristnas tro på Jesus som här håller på att växa fram. Det är tron på Jesus som är avgörande, inte tron på mirakler. I 8:25, 9:27 och 36 möter vi det bönerop som kom att dröja kvar som ett kännetecken i den kristna gudstjänsten. Denna bön är en åkallan.

Redan i v 26 skriver Matteus att ryktet om Jesus sprider sig. I v 30 befäller Jesus dem att inte tala om för någon vad som skett. Matteus föregriper vad som sägs i det följande när fariséerna totalt missförstår vad som skett och vem Jesus är.

När Jesu är på väg ut kommer man till honom med en man som var stum och besatt. Syftet med den här berättelsen tycks vara att ytterligare trappa upp konflikten mellan Jesus och fariséerna. Fariséerna kommer med grova beskyllningar. De menar att om Jesus kan driva ut onda andar måste han vara starkare än dem, det vill säga ännu ondare. Tala om att vara blind! Det var en grov beskyllning därför att enligt 5 Mos

Evangelium enligt Matteus

18:10-13 föreskrev Moses dödsstraff för dem som sysslar med magi. Från denna berättelse går nu en rak linje till passionsveckan och korsfästelsen.

Vi lägger märke till att folket här ställs i kontrast mot fariséerna. Eftersom fariséerna skulle vara herdar för folket betyder det att folket nu blivit ett folk utan herdar. Därmed går vi över till nästa avsnitt där Jesus förbereder sina lärjungar för framtiden.

9:35-38 Uppdraget blir tydligt

Kapitel 5-9 började med 4:23 och slutar här i 9:35 med en sammanfattning av vad Jesus förkunnade och gjorde.

I v 36 Jesus knyter an till bilden i 4 Mos 27:17. Det var fariséernas och de skriftlärdes uppgift att vara herdar för folket, men de har inte förvaltats sitt uppdrag väl. Gud har redan i Jer 23:1-8 och i Hes 34 talat om den dagen då dessa ska undanröjas och om hur Han själv ska ta sig an sitt folk. Ps 23 talar också om detta. Nu sker detta genom Jesus som själv är den gode Herden.

I 4:23 hade inte fariséerna tagit ställning till Jesu person, men när Jesus underkänner dem tvingas de att bekänna färg, 9:34. När fariséerna tagit ställning mot Jesus förbereder han sina lärjungar inför framtiden. De ska fortsätta det verk han påbörjat och ta fariséerna plats. De ska bli de nya herdarna som gör Guds vilja.

Innan vi kommer till det andra talet i Matteus som handlar om hur Jesus sänder sina lärjungar får vi emellertid ännu en association från Skriften. Jesus talar om skörden som är ännu en bild av domen och ändens tid. Bilden av den mogna skörden används bland annat i Jes 18:5 och Joel 3:13. Vi har mött samma tanke i Matt 3:12 och ska möta den igen i 13:39-42. Men det är inte bara en bild av dom utan också en bild av just skörd. Nu visar Gud sitt förbarmande och tar in människorna i sitt rike. Hans Kyrka och församling ska stå fram. Denna bakgrund är viktigt för fortsättningen. När apostlarna går ut har ändens tid kommit och de. Liksom vi, sänds ut som skördemän.

Vi kan sammanfatta det som skett så här långt i fyra punkter.

1. Han sänder dem för att skörda
2. Han förbereder dem på motstånd
3. Han ger dem auktoritet
4. Han begränsar uppdraget till Israel

Kapitel 10, Utsändningstalet

Utsändningstalet

Det här är det andra talet av fem.

v 1-4 de tolv apostlarna

Kapitlet börjar med en redogörelse för vilka de tolv lärjungarna är. Matteus skriver tre gånger att de var just tolv till antalet, v 1, 2 och 5 och knyter därmed an till Israels tolv stammar. De tolv är embryot till det rätta gudsfolket. I 19:28 blir detta ännu tydligare. Jämför också med Jak 1:1.

Lägg märke till hur de tolv kallas för lärjungar i v 1, men apostlar i v 5. De gick från att vara lärjungar till att bli apostlar, grekiska *apostolos* betyder befullmäktigade ombud. Lärjungarna fick fullt förtroende av sin Herre och Mästare. De skulle i framtiden representera honom på ett fullödigt sätt. Därför är i en mening deras personer underordnade uppdraget. De är Guds redskap när Han ska nå ”de förlorade fåren i Israels hus”, v 6.

v 5-15 uppdraget

Uppdraget ges de tolv som en befallning och är till en början starkt begränsat. De ska gå till den judiska befolkningen i de galileiska byarna och småstäderna. De ska inte gå till hedningarna och inte söderut mot Samarien. Det här ska sannolikt förstås utifrån den judiska utkorelse tanken. Gud hade utvalt det judiska folket och det är hos dem allt börjar. Senare kommer uppdraget att växa så att alla folk får del av frälsningen. Jesus föregrep detta i sin gärning detta när han botade officerens son i 8:5 ff och i 15:21 ff när han botar den syrisk-fenisiska kvinnans dotter. Det betyder att den första kristna församlingen praktiskt taget var helt och hållet judisk, ett faktum som kan vara väl värt att ha med sig i våra dagar.

De ska förkunna att himmelriket är nära, se 3:2 och 4:17, ja att det är hos oss. Detta ska visa sig i de kraftgärningar som ska äga rum. På så sätt tar himmelriket gestalt bland oss. Det är med andra ord självklart för de första kristna med tecken och under. Däremot sägs ingenting i vårt avsnitt om att lärjungarna ska undervisa. Det var fortfarande förbehållet Jesus själv.

De ska inte ha med sig något när de ger sig av. I stället ska de förlita sig på att Gud är med dem och försörjer dem. Det är helt enligt Jesu förkunnelse i Bergspredikan. Men Jesus säger också att de ska ta in hos vänner i den by eller stad de besöker. Det kan vara skäl att läsa Luk 22:35 ff i det här sammanhanget. Där säger Jesus att de visst ska sörja för sig själva och tycks säga emot sig själv. Jag förstår det som att lärjungarna till en början ska lära sig att lita på Gud och när de lärt sig det är läxan gjord och de kan handla på andra sätt. Det vanligaste på den här tiden var att kringvandrande förkunnare försörjde sig själva på ett civilt yrke, som Paulus arbetade som sadelmakare.

I v 10 läser vi ordet ”värd”, på grekiska *axios*, och det fungerar här som ett stickord. Det återfinns i v 11 och v 13 två gånger. Det blir tydligt av sammanhanget att värdig

Evangelium enligt Matteus

är den som tar emot apostlarna. När en människa är öppen för Guds evangelium ska vi förmedla evangelium. I 9:36 läste vi om hur Jesus greps av medlidande när han såg människornas behov och han mötte dem i deras behov. När en människa får sina behov mötta blir hon glad, det vill säga hon har fått evangelium. På så sätt äger evangelisationen rum. Detta är med andra ord den strategi som Jesus ger oss. Vi ska se efter dem som tar emot det vi har att förmedla.

Till sist ser vi hur ändens tid förverkligas när evangeliets kraft sprids och verkar. Detta är baksidan av samma faktum vi nyss talade om. Det är gott när människor tar emot Guds gåva, men dåligt när de inte gör det är den enkla sensmoralen. Temat återkommer i 11:20-24.

v 16-31 den ofrånkomliga förföljelsen

I den grundtext vi har tillgång till finns inga kapitel eller versar angivna. Vers 16 kan förstås som avslutningen på föregående avsnitt eller som inledningen på det vi nu ska ta oss an och som handlar om den ofrånkomliga förföljelsen.

v 17-22

Matteus talar i v 17-22 om det motstånd apostlarna ska få från sina egna, det vill säga fariséerna. I v 17 talas om att de ska ställas till svars i synagogorna och där bestraffas. Paulus talar om att han var med om detta fem gånger i 2 Kor 11:25. Detta torde vara klarat för oss vid det här laget att fariséernas lära och Jesu lära är oförenliga. Den förra är ofullkomlig och i en mening gudlös; den senare är fullkomlig och fylld med Guds Ande. När detta blir begripligt för folk är förföljelsen ofrånkomlig, eftersom det senare hotar det förra.

Anspelningen i v 21 på Mik 7:6 är ingen tillfällighet. Hela citatet återfinns i v 35 f. När Gud ställde Adam till svars skyllde han ifrån sig på Eva och detta betraktas som ett av de första och främsta tecknen på människans bortvändhet från Gud. Det sista som får hända, att kärleken till våra närmaste kallnar, är det första som händer.

Jesus låter emellertid sina lärjungar förstå att för dem som älskar Gud samverkar allt till det bästa. När de förföljs kommer ska de fly vidare till nästa stad och så kommer evangeliet att spridas ut över världen.

v 23-25

Det visar sig finnas ännu en aspekt i den ofrånkomliga förföljelsen och det är gemenskapen med Herre. Om det är så att kristna får sina närmaste emot sig sätts även detta in i ett större sammanhang. Vi sätts in i Jesus Kristus och får därmed del av hans lidande, död och uppståndelse.

Många kommentatorer finner v 23 svårtbegriplig, eftersom Människosönens återkomst hör hemma i den yttersta tiden. De första kristna väntade Herren tillbaka vilken dag som helst efter himmelfärden, något som inte skett än. De första bibelkommentatorerna som levde på 300-talet menade att versen syftar på uppståndelsen från de döda.⁶⁰

⁶⁰ Så till exempel Efraim Syriern när han kommenterar Diatessaron, en översättning från 100-talet.

Evangelium enligt Matteus

v 26-31 var inte rädda

I dessa versar hittar vi orden: var inte rädda tre gånger, v 26, 28 och 31. Vi har redan i Bergspredikan fått lära oss att tänka på Gud som vår far. Han har omsorg om oss. Han håller reda på sparvarna och vet till och med hur många hårstrån vi har på huvudet. Han har omsorg om oss också i förföljelserna eller rent av extra mycket just i dem. Därför finns det inga skäl att vara rädd.

Översättningen av v 29 är svår. I den grekiska texten heter det bokstavligt att inte en sparv faller till marken ”utan er Fader”. Giertz översätter: utan att er Fader ser det, men i orden kan ligga mer än så. 1917 års översättning skriver ”utan eder Faders vilja” och träffar inte heller rätt. Kanske måste en omskrivning till eftersom innebörden snarast är att inte en sparv faller till marken utan att er Fader är med i detta. Gud är medveten om, närvarande och delaktig i alla våra svårigheter.

v 32-42 den goda bekännelsen

Vi har nu sett hur allting sätts in i ett eskatologiskt perspektiv. Vi ingår i det stora sammanhang där Gud ensam råder. Det är också i det perspektivet vi ska förstå bekännelsen till Jesus som Messias. Här sägs ingenting om tron, utan den förutsätts. När Jesus här i v 32 säger: Var och en som ... sprängs de tidigare gränserna. Nu talar han till alla kristna genom alla tider och det gäller också fortsättningen av kapitlet.

När Jesus, i v 34, säger: Tro inte att jag har kommit ... använder han sig av samma formulering som i 5:17. ”Tro inte att jag har kommit för att upphäva lagen eller profeterna ...” Det finns sannolikt ett skäl till dessa lika formuleringar. När Jesus fullbordar lagen och låter den personifieras i honom, blir detta en krigsförklaring mot den gamla judiska tron. Den räcker ju inte längre till och det ihärdiga försvaret av den gamla tron blir till uppror mot Jesus. Jesus har i den meningen kommit med svärd. Han kom till sina egna, men hans egna tog inte emot honom, läser vi i Joh 1:11. Här, som i v 21, citerar Jesus från Mika 7:6 som handlar om den yttersta tiden. När den sociala uppluckringen gått så långt att familjer splittras och enskilda familjemedlemmar vänder sig emot varandra är ändens tid, tiden för Guds ingripande här. I sammanhanget är även v 7 i Mika 6 viktig. Där står

Men jag vill skåda efter Herren, jag vill hoppas på
min frälsnings Gud, min Gud skall höra mig.

Här återvänder Matteus till begreppet *värdig*. Den som tar emot Jesus som Messias är värdig, men begreppet har skärpts ytterligare och gjorts överordnat. En lärjunge måste sätta Jesus före sina föräldrar eller sina barn och vara beredd att mista sitt (själv-)liv.

v 40-42

Talet avslutas i samma anda det påbörjades. Apostlarna representerar sin Herre. Den som tar emot er tar emot mig, säger Jesus. Tanken att ett ställningstagande för eller emot Jesus kommer igen i 11:27.

I våra versar talas om profeter, rättfärdiga och de små. Vid den här tiden var församlingen inte organiserad och det fanns ännu inga präster, diakoner eller lekmän.

Kapitel 11–12, Himmelriket tränger fram

- 11:1-24 Varför ska vi tro på Jesus?
11:25-30 Varför är Jesus så viktig?
12:1-45 Varför vill människor inte tro?
12:46-50 Vilka utgör Jesu familj?

11:1-24 Varför ska vi tro på Jesus?

Den första delen 11:1-24 kan i sin tur delas in i följande avsnitt:

- v 1-6 Jesu identitet
v 7-15 Jesus ger Johannes döparen identitet
v 16-19 avvisandet av Johannes döparen och Jesus
v 20-24 ve-rop över de galileiska städerna

v 1 markerar avslutningen av Jesu andra tal på samma sätt som de övriga talen avslutas. Samtidigt utgör denna vers inledningen på kapitel 11 och 12.

v 2-6 Jesu identitet

Matteus har redan i kapitel 3 och 4 fast knutit samman Johannes döparen och Jesus. De har samma budskap. ”Omvänd er. Himmelriket är nära.” Men de talar utifrån olika utgångspunkter. Det är viktigt att åhörarna förstår hur två världar möts och överlappar varandra. Därför får Johannes döparen nu från sitt fängelse ställa frågor om detta. Är du den som skall komma, frågar han. Hela folket väntade på den som ska komma. Är du Messias kunde de ha frågat och det är just detta som Matteus vill visa med sitt evangelium.

Jesus ger inget direkt svar på frågan, utan svarar indirekt genom att hänvisa till de gärningar han utför och gör det med ordalag från Jesaja som noggrant beskrivit de gärningar som ska ske när gudsriket bryter in. Vi läser i Jesaja

- 26:19 döda står upp
29:18 (35:5, 42:18) blinda ser och döva hör
29:19 (35:9 f, 61:1) fattiga får evangelium
35:6 lama går

Det är just detta Matteus har berättat om och så som Jesus svarar. Nu gäller det bara att förstå, det vill säga tro, dessa gärningar. Den som kan ta emot Jesus och det han gör blir salig. Då har det nya livet börjat spira i dig.

v 7-15 Jesus ger Johannes döparen identitet

När döparens lärjungar går tillbaka till Johannes talar Jesus till folket och ger identitet till Johannes. Jesus låter inte Johannes döparen ge identitet till Jesus, utan det är tvärtom. Jesus är den han är oavsett Johannes döparen och oavsett gärningarna. Gärningarna vittnar bara om vem Jesus är. Däremot ger nu Jesus identitet till Johannes döparen. Vem är han egentligen? De två första svaren är ironiska. Är han ett strå som vajar för vinden? Är han en man i fina kläder? Det tredje pekar i rätt riktning.

Evangelium enligt Matteus

Herodes den store hade låtit bygga ett vinterpalats ute i öknen, inte långt från den plats där Johannes döparen verkade. Herodes son Herodes Antipas torde ha tillbringat en stor del av vintern där. Herodes Antipas hade låtit prägla mynten med ett vasstrå, ett sådant typiskt vasstrå för de trakterna. När folket såg vinterpalatset kunde de se vasstråna, men de kunde också se männen i sina fina kläder. Var det därför folket hade gått ut till döparen? Knappast. Var det för att lyssna till en profet? Det svar som nu följer är inte ironiskt. Profeterna var välkända och omtyckta av folket, men det ansågs vid den här tiden att den profetians ande dött ut och inte skulle återuppstå förrän i ändens tid, se Joel 2:28.

I v 9 ff, erkänner Jesus döparen som profet, men säger att döparen är mer än så och hänvisar till Malaki 3:1 som talar om att en budbärare, grekiska *angelos*, ska gå före Messias och bana vägen för honom. Denne budbärare hade de skriftlärd identifierat som Elia, eftersom det i Malaki 4:5 talas om att Elia ska komma innan den yttersta dagen. I 2 Kon 2:11 f berättas att Elia aldrig dog, utan togs upp i himlen genom att i en vagn av eld tas upp i en stormvind till himlen. Detta tillsammans gjorde att folket förväntade sig att möta Elia innan Messias anländer.

Jesus identifierar Johannes döparen med budbäraren i Mal 3:1 och i den meningen är Johannes döparen budbäraren och än mer, Elia. Men det är han därför att Jesus är Messias och ger identiteten Elia till Johannes döparen. Många bibelutläggare tycker det är märkligt att Johannes döparen tvivlade på Jesus och att han därför frågade som han gjorde. Kanske är sanningen den att han i fångelset tvivlade på sig själv. Är jag Elia? När han därför får klart för sig att Jesus är Messias stärks han i sin egen identitet.

V 11 och 12 är svåra att förstå. Men tanken tycks vara att döparen är den största profet ur vårt perspektiv, men den minste ur himmelrikets. Han är ju inte ens en lärjunge till Jesus!

v 12 översätts på olika sätt:

... nu är himmelriket utsatt för
våld
(FB, Giertz)

... nu tränger himmelriket fram, och
(1917, Bibel 2000)

Det grekiska ordet *biazetai* som betyder tränga fram står här i medium passivum. Det går att översätta och förstå på olika sätt och frågan är vilket som är bäst. Det måste avgöras av sammanhanget och tolkas. Den enklaste förståelsen tycks vara att det första ledet ska översättas som 1917 och 2000 gjort. Det betyder då att himmelriket tränger fram.⁶¹

Men också det andra ledet kan översättas på flera sätt.

... och våldsmän förtrycker

... och somliga söker rycka till sig det

⁶¹ Ordet kan också översättas passivt och positivt, det vill säga "himmelriket söks med brinnande iver". Den mediala betydelsen är att himmelriket "tränger fram".

Evangelium enligt Matteus

(FB, Giertz)

(1917, Bibel 2000)

Det grekiska ordet har en negativ klang och tanken kan vara att seloterna i synnerhet, men även shamaiterna åsyftas. Dessa försökte upprätta himmelriket med våld. Men när de försöker göra det kommer de i sin nitälskan att förfölja och försöka röja Jesu efterföljare ur vägen och därför också, enligt Jesus, i själva verket skada himmelriket.⁶²

Professorn Hugo Odeberg försökte få med båda betydelseerna och undvika att tolka när han i en provöversättning översatte:

nu är himmelriket bestormat,
och bestormare gripa det fatt.

Men dubbelheten och nödvändigheten att tolka står kvar, huruvida denna vers ska uppfattas som positiv eller negativ. Kanske skulle en kompromiss lyda:

Himmelriket tränger fram,
men våldsmän förtrycker det.

I v 14 säger Jesus att Johannes döparen är Elia, något som jag satte ifråga. Skriften lär inte att Johannes döparen var en inkarnation av Elia. Johannes döparen förnekar i Joh 1:21 att han är Elia. Ekvationen gick inte ihop för judarna, eftersom Elia, enligt dem skriftlärde skulle bana vägen för Messias. Vi kan förstå detta på samma sätt, men att det sker vid Jesu återkomst, Joh Upp 11:3-6. I 17:11f tycks Jesus bekräfta detta med orden om att Elia skall komma. De efterföljande orden kan förstås som att döparen kommit i Elias ande och kraft, jämför Luk 1:17. Elia förekommer också i 27:46-49 och också där är det tydligt att de väntade på Elia.

v 16-19 avvisandet av Johannes döparen och Jesus

Det här är första gången som Matteus uttryckligen talar om hur Jesus inte togs emot. I v 16 kallar Jesus dem för ”detta släkte”, ett uttryck som pekar mot de ohörsamma. Så kallades de ohörsamma på Noas tid, 1 Mos 7:1 och det släkte som senare knotade i öknen, 4 Mos 32:13. Se också Matt 12:39, 17:17 och 23:36.

Men Herren går ett steg längre när han jämför dem med små barn som inte kan komma överens om vad man skal leka. De försöker alltid rättfärdiga sig genom att skylla på andra, men i själva verket handlar det om att dölja sin obotfärdighet. Denna obotfärdighet visar nu sitt rätta ansikte när de menar att Människosonen är som en uppstudsig och trotsig son, en frossare och drinkare, som har en demon, som det ordagrant står i den grekiska texten. Bakgrunden till denna anklagelse står att finna i 5 Mos 21:18 ff som talar om dödsstraff. Jämför 9:34 och 12:24.

V 19 avslutar det avsnitt som började i v 2 där Matteus började tala om Kristi gärningar. Här används i stället uttrycket Vishetens gärningar som ett synonymt uttryck. I Skriften talas om hur Gud personifieras i Visheten, se till exempel i Orspr 8,

⁶² Är det negativt eller positivt? Det finns en möjlighet att tolka in ett positivt våld, såsom det kommer till uttryck i svpsb 265;- : ”Ingen hinner fram till den eviga ron som sig ej eldigt framtränger ... ”
Denna tolkning återfinns hos Clemens av Alexandria (188-231 e.Kr.)

Evangelium enligt Matteus

Vis 8:22-36 och Syr 24:23.⁶³ Här jämför Matteus Jesus med denna Vishet, vilket betyder att Matteus indirekt säger att Jesus är Guds personifierade vishet.

FB skriver inte gärningar, utan barn. Det betyder att de just här lutat sig mot en annan text än de två äldst bevarade handskrifterna, nämligen Sinaiticus och Vaticanus. Det kan bero på att översättarna där påverkats av Lukas 7:35 och en senare textvariant till Matteus där det står just barn. I det förra fallet är det gärningarna, grekiska *ergon* som vittnar om vem Jesus är och i det andra är det hans barn, grekiska *teknon*. I sak gör det ingen skillnad, eftersom såväl gärningarna som barnen vittnar om att Jesus är Kristus.

Därmed har vi gått igenom avsnittet 11:2-19.

v 20-24 verop över de galileiska städerna

Matteus låter nu Jesus uttala domsord över de städer han verkat i utan att bli mottagen. De ville ha mirakler, men ville inte gör bättring! Vi har tidigare förstått att där evangeliet går fram befriar och upprättar det hela skapelsen, men där det inte blir mottaget blir det till dom. Därmed står det klart att ändens tid, skördetiden då det goda skiljs ut från det onda har kommit.

Jesus jämför invånarna i de galileiska småstäderna Korasin, Besaida och Kapernaum med städer som var kända för sin gudsfrånvändhet, Tyros i Jes 23:1-8, Hes 26-28:19, Joel 3:4-8, Amos 1:9 f, Sidon i Hes 28:20-24, Sak 9:2-4 och Sodom i 1 Mos 18:16-19:29. Kapernaums öde liknas vid det som drabbade Babylons kung i Jes 14:13, 15 och som brukar hänföras till satan själv. Men det ska gå bättre för dessa städer på Domens dag än för de galileiska småstäder som behandlat Jesus så illa och visat bort honom.

V 23 FB översätter, olyckligt enligt min mening, det hebreiska begreppet *sheol*, här grekiska *hades*, borde översättas dödsriket. Det är platsen där de döda förvaras. Det grekiska ordet *gehenna*, som är namnet på Jerusalems sopstation, pekar däremot på platsen där de döda plågas och kan hjälpligt översättas med helvetet även om associationerna snarast leder oss till medeltidens Dante och hans inferno.

När Matteus visat hur folket visat bort Jesus inställer sig frågan hur det kunde gå så illa. Varför släpper folk inte in himmelen i sitt hjärta? Har Guds plan nu hindrats?

Konflikten mellan de skriftlärdade och Jesus bottnade i Jesu utläggning av Torahn, lagen. Den tog sig, enligt de skriftlärdade uttryck i

- tolkningen av lagen t.ex. 5:22, 28 antiteserna
- de programmatiska utsagorna t.ex. 6:33, 11:28 ff totalanspråken
- bristande respekt för dem skriftlärdade t.ex. 9:3, 10 stridssamtalen

Allt gick tillbaka på Jesu person. I 11:2-6 knöts himmelriket till Jesu person och hans gärningar. Denna koppling återkommer i v 25-30 där det blir det ännu tydligare hur

⁶³ Aposteln Johannes använde inte ordet Visheten, utan Ordet i stället. Men det fanns en tradition där man föredrog att tala om visheten, grekiska *sofia*. Denna kom till uttryck när kejsar Justinianus uppförde den väldiga Hagia Sofia – kyrkan i Konstaninopel 532-537 e.Kr.

Evangelium enligt Matteus

Jesu person är själva budskapet. I 12:1-13 ges så två exempel som belyser motsättningen. Låt oss nu först höra vad Jesus säger om sin egen betydelse.

11:25-30 Varför är Jesus så viktig?

v 25-30 Jesus är Guds vishet

Matteus menar att himmelriket är knutet till hans person, så bara den som går in under Jesu ok och lär av honom kan förstå och ta emot himmelriket.

Vi har tidigare läst om hur framför allt de lärda fariséerna stått mot Jesus och förstått att konflikten handlar om Jesu person. Jesus prisar Fadern för att han dolt ”detta” för de visa och kloka. ”Detta” syftar på himmelrikets hemligheter. Den mänskliga visheten och den inlärdas kunskapen är ingen kvalifikation när det gäller andliga insikter. För att få inblick i vem Jesus är och hur livet i himmelriket fungerar krävs tro på Jesus, sådan som ”de små” lever av. Uttrycket visar att Jesus inte bara tänker på barn i allmänhet, utan särskilt på dem som kallades för ”de stilla i landet”, det vill säga grupper av människor som levde efter lagen, men långt från den detaljerade lagtolkning som de skriftlärda gjorde sig till till för. Till de stilla i landet brukar man räkna sådana som Josef och Maria, Sakarias och Elisabet, Symeon, Hanna och Natanael. De tjänade Gud med böner och fastor och väntade på Israels tröst, Messias. Det betyder att Matteus nu ger oss ett nytt perspektiv. I v 26 säger Jesus att det var Faderns vilja att de lärda inte skulle räcka till, men att de som tror skulle få del av Guds frälsning. Det är de som blir kärnan i den framväxande kyrkan. Otron kan aldrig se Gud, men Gud uppenbarar sig för dem som tror.

Jesus har ställt visa och kloka, ”de lärda” och barn, ”de olärda” mot varandra. Det är bakgrunden till v 28-30 som handlar om oket. Oket var en vanlig bild för Torahn, lagen. Lagen betraktades som en Guds gåva som skulle göra livet lättare, men syftet var naturligtvis att den skulle efterlevas. Den innehåller enligt rabbinisk tradition 613 bud (248 påbud och 365 förbud). Rabbinerna ansåg att människokroppen innehöll 248 ben och med 248 påbud ville man säga att vi ska tjäna Gud med hela vår varelse, med varje ben i vår kropp. De 365 förbuden talar om för oss att vi ska vara observanta på Guds vilja varje dag året runt. Men det räckte inte med de 613 buden utan till dessa lades en mängd föreskrifter och tillämpningarna kom många gånger att drivas in absurdum. Det blev i praktiken omöjligt för de olärda att följa lagen. Det blev de skriftlärda förman.

Men lagen har som sagt sitt syfte, sin anda. I Syr 6:25-30 läser vi om denna vishet:

Lyft upp henne (Visheten) på ryggen och bär henne, förarga dig inte över hennes bojor. Sök dig till henne av hela ditt hjärta, och följ hennes vägar av all din kraft ... Till slut skall du finna den vila hon ger ... Ty hennes ok är ett smycke i guld...

Syrak fortsätter i 51:23, 26f med att säga:

Kom hit till mig ni olärda, och bli gäster i lärdomens hus ... Böj nacken under oket, så skall era själar få lärdom; den kan ni finna på nära håll. Se på mig: en kort tid ansträngde jag mig och jag har vunnit stor frid.

Evangelium enligt Matteus

Det är uppenbart att Matteus knutit an till dessa ord. Vi har tidigare förstått av Jesu undervisning i Bergspredikan att hjärtats gudstjänst är viktigare än ett strikt regelsystem. Vi kan aldrig leva upp till lagens krav, men när vi kommer till Jesus och går in under hans ok blir allt lätt, eftersom han är mild och ödmjuk i sitt hjärta. När vi kommer till honom som har fullbordat lagen får vi del av den uppfyllelsen och när vi vandrar genom livet som hans lärjungar kommer vi att förstå vad som är väsentligt.

Kapitel 11 och 12 handlar om hur himmelriket tränger fram. Vi har behandlat den första delen som talar om varför vi ska tro på Jesu och vilka anspråk Jesus rest. Den andra delen, kapitel 12, svarar på frågan varför det är svårt för människor att tro och vilka som kan sägas utgöra Jesu familj.

12:1-14 Varför vill människor inte tro?

Kapitlet börjar med två stridssamtal. Dessa är en uppföljning av och exempel på vad det innebär att leva under Jesu ok och exemplen mynnar ut i v 14.

12:1 – 8 Människosonen är sabbatens Herre

Fariséernas lagtolkning gjorde det svårt för människor att tro. Det är svårt för alla som försöker följa Lagen och det är svårt för dem som struntar i den. Det är när vi tar på oss Jesu ok som allt blir en gåva.

Det fanns bland judarna vid den här tiden ett pågående samtal som handlade om hur mycket som krävdes av en jude för att hon skulle kunna räkna sig som en riktig jude. Det fanns inget givet svar, utan svaret var till stor del beroende av vilken riktning inom främst fariseismen du frågade. De flesta var dock överens om att tre lagar hörde till själva grunden och det var lagen om sabbaten, om matföreskrifterna och omskärelsen.

Sabbaten

De tio orden är att betrakta som en sammanfattning av Guds vilja. Det tredje ordet handlar om att hålla sabbaten helig, 2 Mos 20:8 ff, 23:12. Se vidare 31:12-17. I 2 Mos 20:11 hänvisas till själva skapelseberättelsen.

Efter templets fall 587 f Kr då Jerusalem förstördes och folket fördes bort i den så kallade babiloniska fångenskapen ökade vikten av att strikt hålla sabbaten. Tidigare firades många fester i templet, men när det inte längre var möjligt utvecklades livet kring synagogan och firningen av sabbaten. Bibelverser som Jes 58:13, Jer 17:21f och Neh 13:19 ff talar sitt tydliga språk. Det blev förbjudet att resa, att bedriva affärer, bära en börda eller utföra arbete. De skärpningar som nu ägde rum och skulle tillämpas fortsatte så långt att en grupp judiska soldater lät sig dödas av syrierna hellre än att göra motstånd på en sabbat, 1 Mack 2:32 ff. De skriftlärdade kom nu att i detalj penetrera frågan om vad man fick göra och inte. I en skrift, m Shabbat 7:2, finns en lista med 39 arbetsuppgifter som inte fick utföras, bland annat fick inget skördearbete utföras. Men som du förstår fanns en mängd olika uppfattningar om det mesta och det är mot den bakgrunden vi ska förstå berättelsen om lärjungarna ryckte ax och började äta.

Evangelium enligt Matteus

Av Rut 2:1-7 förstår vi att det i och för sig var tillåtet att rycka ax och äta. Detta för att ingen skulle behöva vara hungrig. Fariséerna riktar därför in sig på att det var sabbat den dagen. Jesus svara nu på fariséernas kritik i tre steg.

Det första steget, i v 3 f, består av att Jesus hänvisar till kung David i 1 Sam 21:3f och v 6. Jesus ursäktar sina lärjungar genom att säga att de var hungriga, v1. Det kan tyckas att detta är ett bra argument, men rent formellt är det inte det. Bara för att David brutit mot en regel kan inte andra gör det. Så Jesus tar därför ett andra steg, v 5 f. Han påminner dem om att tempeltjänsten betraktas som viktigare än sabbatsbudet, se till exempel 1 Mos 17:12 och 4 Mos 28:9 f, och så tillägger han: Här är det som är förmer än templet. Med de orden syftar han på sin egen person och gör sig till Herren över sabbaten, v 8. Det är lätt att förstå att fariséerna är provocerade, men Jesus tar ett tredje steg i v 7 f. När David och hans män var hungriga förbarmade sig prästen Ahimelek över dem, 1 Sam 21:6, men fariséerna förbarmar sig inte över Jesus och hans lärjungar. Vi känner igen Jesus sätt att tolka Lagen från 9:13 där han också talar om den gudomliga kärleken som fariséerna inte förstår, v 7.

Nu framstår fariséerna som blinda, förstockade och kärlekslösa, vilket blir tydligt i v 14. Vi ser hur den här berättelsen exemplifierar 11:25-30 och hur de små och olärda, det vill säga Jesu lärjungar och inga andra kommer att utgöra den kommande församlingen. Men vi ska få ännu ett exempel.

v 9-13 mannen med den förtvinade handen

Fariséerna vill emellertid ha något att anklaga Jesus för, v 10. Vi ser hur motsättningarna tilltar. Det är också tydligt genom att Matteus i v 9 skriver ”deras synagoga” och därmed inte längre identifierar sig med dem.

Det här avsnittet handlar egentligen inte om mannen med den förtvinade handen, utan återigen om hur lagen ska förstås. Matteus lever i den judiska miljön och skriver för judar och det var viktig för honom att visa att Jesus inte bryter lagen, utan fullbordar den, 5:17-20. Avsnittet består av en fråga: Är det tillåtet att bota på sabbaten? Och ett svar: Alltså är det tillåtet att göra gott på sabbaten. Även i den här händelsen lyfts lagens anda, barmhärtigheten fram, som den rätta tolkningsnyckeln.

Jesus anknyter till den barmhärtighet alla hyser gentemot djuren, 5 Mos 22:4. Det var förvisso möjligt att diskutera hur olika fall skulle lösas, men Jesus fortsätter här med att hänga ut fariséerna och deras brist på medkänsla. Bonden har, enligt Jesus, större känsla för djuren än vad fariséerna har för människorna.

I v 8 har Jesus sagt att Människosonen är sabbatens Herre och för att stryka under detta och bevisa Guds kärlek, så helar han mannen med den förtvinade handen. Jämför detta sätt att handla med berättelsen i 9:1-8.

Dessa två berättelser kulminerar i v 14. Enligt fariseiska praxis var det nödvändigt när någon brutit mot lagen att denne först varnades och att det stod klart att denne medvetet ställt sig över lagen. Om brottet dessutom upprepades i vittnens närvaro var det möjligt att diskutera dödsstraff.

Evangelium enligt Matteus

Matteusevangeliet har nu tagit ett avgörande steg mot Golgata och korsfästelsen, även om det dröjer ytterligare några kapitel innan vi läser om den första lidandesförutsägelsen, 16:21-23. När Jesus nu för första gången hotas till livet heter det att han drog sig undan.

12:15-21 Guds tjänare drar sig hellre undan

I kapitel 10 varnar Jesus sina lärjungar för förföljelser och martyrium. Men ett självalt martyrium är inget riktigt martyrium och därför ska de fly, 10:23, när de hotas. Det är just vad Jesus gör nu och det står att många ”följde honom”, grekiska *akoloutheo* och är en vanlig term just för lärjungaskap. Se kommentaren till 4:25.

När det sägs i v 16 att de inte ska säga vem han är har vi tidigare förklarat det med att hans stund ännu inte har kommit, det vill säga stunden då han på Golgata kors ska uppenbara Guds kärlek. För det andra söker inte Jesus sitt eget martyrium, jämför v 19. Denna vers förklarar också varför folk inte kunde tro. Det är först efter uppståndelsen som det är möjligt folk i allmänhet att förstå vem han är. Jesus själv har med nödvändighet en låg profil.

Här följer nu det åttonde av elva reflexionscitater, se not 14. Det är det längsta Skriftcitater i hela Nya Testamentet och är hämtat från Jes 42, den första av fyra så kallade tjänarsånger. När Matteus citerar detta påminner han om Jesu dop i 3:17 då himlen öppnade sig och Rösten sa: Denne är min älskade Son ... Då använde Matteus ordet det grekiska ordet *hyios*, nu däremot har han bytt ut det mot det grekiska *pais*. Båda orden kan översättas med det svenska ordet *son*, men det senare också med ordet *tjänare*. Det betyder att Matteus vill stryka under att Jesus är Guds Son, men också att han är Guds Tjänare. Det hör också till saken att tjänaren är den som får stryk och som får fly, en aspekt som kommer alltmer i förgrunden ju längre in vi kommer i berättelsen.

Citatets längd antyder för oss att det finns flera tankar i denna Jesaja-text som Matteus vill påminna oss om, till exempel att Jesus är bärare av Anden och att hednafolken ska sätta sitt hopp till honom. På det här sättet förbereder Matteus v 31 ff som handlar om Anden och v 38 ff som handlar om hednafolken. Vi får därmed återkomma till detta.

V 22-50 tjänar i mycket som en repetition och fördjupning av det tidigare. Vi får återigen se hur motståndet trappas upp men den här gången ur en annan synvinkel. Matteus låter oss blicka in i den andliga världen och den konfrontation som äger rum där. Vi kommer att förstå detta med tecken och under ur ett fördjupat, mer andligt perspektiv och kapitlet kulminerar sedan med att Jesus talar om sitt nya *oikos*, sitt nya hushåll som en andlig gemenskap. Vi har följande avsnitt framför oss:

- v 22-30 onda andar drivs ut av Guds Ande
- v 31-37 om hädelsen av Guds Ande
- v 38-42 Jonatecknets betydelse
- v 43-45 varför de onda andarna återvänder
- v 46-50 Jesu verkliga släktingar

De onda andarna

Vi har i Matt 7:22, 8:31, 9:33, 9:34, 10:8 och i 11:18 mött de onda andarna. Matteus använder sig av det grekiska ordet *daimonion*, som kan översättas demon, avgud eller ond ande.

A. Ordet ande

Hebreiskans vanligaste ord för ande är *ruach*. Det finns 380 gånger i GT. Ursprungligen betyder ordet vind eller vindpust, därav översättningen av 1 Mos 1:1 i Bibel 2000. Motsvarande ord heter på grekiska *pneuma*, 220 gånger i NT och Jesus leker med ordet i Joh 3:8. Se även i Hebr 1:7. Vinden eller anden hör hemma i den osynliga och hemlighetsfulla världen, men tar sig synliga uttryck.

B. Tre olika slag av andar

Av Skriften förstår vi att skilja mellan tre olika slag av andar, nämligen Guds Ande, den mänskliga anden och änglarna, andliga väsenden som kan vara vita eller svarta. Så ser den bibliska kosmologin ut.

C. Guds Ande och människans ande

Det skulle föra för långt att här utförligare gå igenom förhållandet mellan Guds Ande och människans. Det får räcka med att konstatera att när Gud skapat människan i 1 Mos 2:7 blåste han sin livsande i människan och så blev människan en levande varelse. Människan har fått liv och ande från Gud och det är i och genom anden vi har gemenskap med Gud. Vår ande får liv igen när Jesus blir vår Herre

D. Bibelns undervisning

Det finns ingen direkt undervisning om onda andar. De förutsätts. Det var (är) vanligt hos andra folk att blidka de onda andarna genom offer av olika slag. Något som var strängt förbjudet för det judiska folket, 3 Mos 17:7, 5 Mos 32:17. Men när folket avföll hände det att de vände sig till onda andar, 2 Krön 11:15, något som var förbjudet enligt lagen, 3 Mos 19:31, 5 Mos 18:10-14. Se också profeternas varningar i Jes 8:19. Trots lagens stränga ord vände sig kung Saul till andebesvärjerskani En-Dor, 1 Sam 28:3-25.

E. De onda andarna enligt Matteus

Som vi har sett i tidigare avsnitt av Matteus kommer det fram en del föreställningar kring de onda andarna.

1. De onda andarna är till sin natur personliga väsen, de beskrivs med vilja, förnuft och förmåga att tala, 8:31.
2. De bävar när de möter Jesus, 8:29.
3. De vet mer om tillvaron än vi människor, 8:29.
4. De lyder Jesus, 8:16, 32.
5. De framställs som organiserade, 9:34, 25:41, och rent fysiskt överlägsna oss människor, 8:28.
6. De skapades goda, 1 Mos 1:31, men har blivit onda, Matt 7:22, 9:33, och 10:8.
7. När sjukdomar inte kan förklaras tillskrivs dessa de onda andarna, 9:32 f, 12:22, 15:22 och 17:18.

Evangelium enligt Matteus

Förutom de versar vi redan läst i Matteus kommer vi att möta de onda andarna i följande versar: 12:22, 24, 27, 28, 43 och 45, 13:19, 15:22, 17:18. I Matt 25:41 används ett annat uttryck, djävulens änglar,

F. Ytterligare tankar

Det är viktigt att komma ihåg att människan inte är hjälplöst utlämnad åt de onda andarna. De ansågs ligga bakom all slags omoral och olika slag av villoläror, resultat av människors felaktiga val och obotfärdighet. Vi kan bland annat hitta följande negativa uttryck i Bibeln:

Misstankens ande, 4 Mos 5:14
Tvedräktsande, Dom 9:23
Lögnens ande, 1 Kon 22:19 f
Förvirringens ande, Jes 19:14
Sömnaktighetens ande, Jes 29:10
Trolöshetens ande, Hos 4:12, 5:4
Orenhetens ande, Sak 13.2
Sjukdomsande, Luk 13:11
Spådomsande, Apg 16:16
Villoande, 1 Tim 4:1

De onda andarna kan manifesteras sig på en mängd olika sätt. Lägg märke till mitt sätt att uttrycka detta. De *kan* verka genom misstänksamhet eller lögn. Därmed inte sagt att varje misstanke eller en lögn är en ond ande. Den judiska övertygelsen var att demonernas herravälde skulle brytas när Messias upprättar sitt välde. Guds Ande är starkare än de onda andarna och kan besegras i hans namn, 7:22, 12:28 och 17:19 f .

G. Finns det onda andar?

Hur ska vi se på talet om de onda andarna idag? De beror på vem du frågar. Men det är tveklöst så att andevärldens närvaro alltid varit och är påtaglig i Kyrkans liv och gudstjänst, särskilt i doggudstjänsten. Vidare finns det otaliga exempel från missionen och kyrkohistorien. När den moderna vetenskapen försökt förklara att det tillstånd som pojken i 17:15 i själva verket är schizofreni och kan rättas till med hjälp av medicin förändrar det knappast kyrkans tro, eftersom andarna verkar genom det naturliga. Inte heller hittar vi till exempel någon nykter alkoholist som inte vet vad det innebar att vara under icke önskvärda makter och krafter. Den som tror att Gud har uppenbarat sig i Bibeln tror också att Gud besegrat de onda andarna.

Med denna bakgrund ska vi läsa vidare i Matteus.

12:22-45 Varför vill människor inte tro?

v 22-30 Guds Ande driver ut de onda andarna

Vi har sett hur motsättningarna mellan fariséerna och Jesus har ökat och nu ökar ännu något. Är Jesus en sann eller falsk profet frågar fariséerna. V 22, som är det elfte exemplet på hur en människa blir botad av Jesus, tycks närmast tjäna som en spångbräda till den viktigare frågan om vem Jesus är. Vårt textavsnitt ger oss tre olika svarsalternativ. Det första svaret hittar vi i v 23. När folket frågar sig om Jesus kan

Evangelium enligt Matteus

vara Davids son, jämför 9:27, 15:22 och 20:30, kan det vara en messiansk titel med bakgrund i Natansprofetian i 2 Sam 7. Men troligare är en annan association. I den judiska tron var det nämligen vanligt vid den här tiden att tala om Salomo, Davids son, som en mirakelman med makt över demoner och andar. I 1 Kon 10 berättas om drottning av Saba och hennes besök hos kung Salomo. Hon hade hört om hans vishet och Salomos rykte gjorde honom till en företrädare för den framväxande vishetslitteraturen. Många menar att han skrev Ordspråksboken, Höga Visan och Predikaren. I Vish 7:15-22 talas det också om hur Salomo hade kunskap om ”andarnas våldsamma krafter ... och rötternas hemliga krafter”. Från tiden efter Bibeln finns en rad skrifter som talar samma språk och vid tiden för Jesus hade Salomo detta rykte. Det är sannolikt detta som folket har i tankarna när de kallar Jesus för Davids son. Det var det första svaret.

Det andra svaret är det fariséerna ger, i v 24. De menar att Jesus driver ut de onda andarna med hjälp av Beelsebul, som här används som synonym till satan själv. Med detta svar säger fariséerna att om Jesus kan driva ut onda andar måste han vara ännu ondare än dem! Fariséerna var med andra ord helt förstockade. Jesus säger att ett rike som kommer i strid med sig själv kan inte bestå.

Men Jesus nöjer sig inte med denna självklarhet utan frågar dem med vems hjälp deras egna driver ut de onda andarna. Exorcismen var inget okänt fenomen för judarna. Nu tvingas fariséerna tänka efter och Jesus ger oss det tredje alternativet i v 28. Han säger att om det är med Guds Ande, jämför v 18, jag driver ut de onda andarna då har ju Guds rike kommit till er!⁶⁴

V 29 ger oss eskatologiska associationer. I Upp 20:2 talas om hur satan ska hållas bunden i tusen år, en föreställning som finns redan i Jes 24:21 ff. I v 30 skiftar bilden och här åsyftas fåraherdens uppgift som är att samla, inte att förskingra, jämför 9:34.

v 31-37 om hädelsen av Guds Ande

Detta anses av många kristna som ett av de svåraste bibelställen; synden som inte kan förlåtas. Men i sitt sammanhang är det inte märkvärdigt. Den som med egna ögon får se hur Guds Son driver ut onda andar och befriar människor, men som så förhärdar sig att hon förklarar det hela med att det skett med hjälp av satan har uteslutit sig själv. Det går inte att betrakta Jesus som en representant för satan utan att samtidigt döma sig själv.

Orden i v 33-37 stryker under samma andliga sanning som ovan.

v 38-42 Jonatecknets betydelse

Fariséerna ger sig inte så lätt, utan kräver nu ett tecken, något som Jesus kategoriskt avvisar. I stället talar Jesus om ”detta (onda) släkte”, ett uttryck som återfinns på flera ställen och som oftast syftar på gångna generationers syndare, se 1 Mos 7:1, 4 Mos 32:13 och 5 Mos 32:5, 20. När Jesus jämför fariséerna med de värsta syndare, liksom han gör i 11:20-24, utfaller domen till de senares fördel.

⁶⁴ Uttrycket Guds rike, som Matteus normalt undviker därför att judarna inte uttalade Guds namn, finns faktiskt på fyra ställen hos Matteus, 12:28, 19:24, 21:31 och 34. Detta tolkar jag som på samma sätt som talet om ”deras synagoga” i 9:35 och 10:17. Matteus gör en markering där han vill betona hur Guds rike kommer att stå i motsats till de motsträviga.

Evangelium enligt Matteus

Jonatecknet syns ha två betydelser. För det första sändes Jona just till hedningar och syndare. Jona hade med sig en botpredikan och folket i Nineve omvände sig, men ”här är mer än Jona”, säger Jesus i v 41. För det andra var Jona i den stora fiskens buk under tre dagar och på samma sätt ska Jesus vara i dödsriket under tre dagar. Inga andra tecken ska ges till människorna än dessa.

I v 42 påminner Jesus om drottningen av Saba och om hur hon och andra sökte sig till Salomo för att lyssna till honom och här, säger Jesus, ”är mer än Salomo”. Jesus är mer än en Davids son eller en demonutdrivare. Han är Guds Son.

v 43-45 varför de onda andarna återvänder

Orden ”detta onda släkte” är en fortsättning på v 39. Jesus syftar främst på de obofärdiga fariséerna. Redan i v 22 började upptrappningen, men som vi sett har Matteus här fört in en andlig dimension. Det är en människa som irrar omkring och söker den vila som Jesus erbjuder i 11:28, men hon finner den inte. I stället går hon tillbaka till de gamla källorna som inte ger vila och inte mättar själens hunger. Jämför dessa versar med israeliternas längtan tillbaka till Egypten eller Petrus ord i 2 Petr 2:20-22.

De som är så förblindade att de härleder Jesu godhet till satan kommer själva att falla offer för denne.

12:46-50 Vilka utgör Jesu familj?

v 46-50 Jesu verkliga släktingar

Det här avsnittet ska förstås mot bakgrund av vad vi tidigare läst. Bara den som försakar allt, 8:21 f, älskar Jesus mer än far eller mor, 10:37 ff och går in under Jesu ok, 11:29 är en sann lärjunge och kan sägas ingå i den nya familj Jesus ger upphov till.

Vi kan med rätta tycka att detta är alldeles för svårt och det är en del av poängen. I Bergspredikan gjorde Jesus klart för oss att vi måste gå in genom den trånga porten, 7:13 f. Och när vi kommer till 19:16 ff kommer vi återigen att få del av dessa djupare sanningar, den andliga dimension vi kallar för den nya födelsen. Familjeband saknar betydelse.⁶⁵ Vi behöver födas av Guds Ande. Jesus räcker ut handen mot sina lärjungar. Det är dessa som gör min himmelske Faders vilja, d v s tror på Jesus, som utgör det nya folket. Samma uttryck använde Jesus i Bergspredikan, 7:21. Den som tar emot Sonen gör Faderns vilja.

Komna så här långt är vi redo att höra mer om hur himmelriket utbreder sig, men då måste Jesus tala i liknelser.

⁶⁵ Det hebreiska ordet för broder, *ach*, har vidare betydelse än det grekiska *adelphos*. Det kan lika väl syfta på till exempel kusiner. Det har ofta diskuterats huruvida Maria förblev jungfru, vilket är viktigt för romersk-katolska kristna. I sådana fall har Jesus inga bröder. Eftersom vi tror och bekänner att Maria blev havande genom Helig Ande så har han fortfarande inga hel-syskon, möjligtvis, om Maria födde flera barn har han halv-syskon.

13, Liknelsetalet

Det här är det tredje stora talet av fem i Matteusevangeliet. Det kallas liknelsetalet och innehåller sju liknelser om himmelriket.

Liknelser

När vi studerar liknelserna befinner vi oss på mycket fast historisk mark. Det är omöjligt att komma närmare Jesus på något annat sätt. Det är ett faktum att just konkreta bilder fastnar bättre i minnet än abstrakt material och just liknelserna i Matteus är så speciella att de med all säkerhet går direkt tillbaka till Jesus. Det märks på flera sätt.

1. Det eskatologiska draget är typiskt för Jesus
2. Allvaret i bättringsförkunnelsen är typiskt för Jesus
3. Motsättningarna till fariséerna är typiskt för Jesus
4. Jesu arameiska modersmål skimrar igenom texten
5. Av alla liknelser i synoptikerna, 28 olika i synoptikerna varav 19 i Matteus, är endast två kända från den rabbiniska litteraturen före Jesus.
6. De har en utpräglad personlig egenart

Vad är en liknelse?

Det grekiska ordet för liknelse är *parabole*, där prefixet *para* betyder vid sidan om och *bole* kasta eller sätta. Innebörden är att förkunnare kastar ut en liknelse och sedan gäller det för åhöraren att fånga upp själva poängen. Ordet kan också översättas med och uppfattas som gåta. En liknelse består av en bilddel och en sakdel. Det gäller att uppfatta sakedelen, det vill säga poängen och inte gå vilse i bilden.

Det händer att bibelläsare övertolkar liknelserna och just därigenom missar sakedelen eller poängen. Det har ofta skett med liknelsen om den förlorade sonen, Luk 15:11-32. Sakedelen är där festklädnaden, ringen, skorna och gödkalven. Dessa ingredienser har var för sig högt symboliskt värde för judarna vid den här tiden. Liknelsen handlar om hur en person tas emot när han hittar hem. När bibeltolkaren förstått sakedelen faller de övriga detaljerna i berättelsen per automatik bort. Men om man gör poänger av och drar slutsatser av sådant som inte är poänger eller slutsatser, till exempel genom att i utläggningen lägga vikt vid att sonen vaktade svin, kom till besinning eller vid den hemmavarande sonen, då övergår liknelsen till att vara en allegori, en förtäckt historia. Då talar vi inte längre om liknelser i snävare mening, utan i bredare mening.⁶⁶

Vilka är då liknelserna hos Matteus?

⁶⁶ Fornberg talar om liknelser i bredare mening och delar upp dem i flera kategorier. Han skiljer mellan en egentlig liknelse, en parabel, en exempelberättelse, en allegori som innehåller en rad metaforer och visdomsord, gåtor m.m. Det kan vara svårt för lekmannen att urskilja vilken slags liknelse det är. Det hör också till saken att liknelserna uttolkats på olika sätt i olika tider. I urkyrkan var den allegoriska utläggningen vanligast, medan vi idag söker oss tillbaka till den ursprungliga betydelse liknelsen måste ha haft för Jesu åhörare. Jag ska försöka hålla mina kommentarer enkla.

Evangelium enligt Matteus

23 liknelser hos Matteus

5:25 f	Gäldenären
11:16-19	Barnen på torget
12:43-45	Den orene anden
13:3-8	Såningsmannen (Mark, Luk)
13:24-30	Ogräset bland vetet
13:31 f	Senapskornet (Mark, Luk)
13:33	Surdegen
13:44	Skatten i åkern
13:45 f	Den dyrbara pärlan
13:47	Noten i havet
18:12-14	Det förlorade fåret
18:23-35	Den obarmhärtige tjänaren
20:1-16	Den gode vingårdsmannen
21:28-32	De två sönerna
21:33-44	De onda vingårdsmännen (Mark, Luk)
22:1-10	Den stora måltiden
22:11-13	Mannen utan bröllopskläder
24:32 f	Fikonträdet (Mark, Luk)
24:43 f	Inbrottstjuven
24:45-51	Den betrodde tjänaren
25:1-13	De tio jungfrurna
25:14-30	De anförtrodda punden
25:31-46	Den yttersta domen

v 1-3 Han talade till dem i liknelser

Hela kapitlet och alla liknelserna handlar om himmelriket. På hebreiska är himmelriket herravälde, makt, kung och himmel ett täcknamn för G-U-D. Det handlar om Guds sätt att regera, om hans makt och herravälde.

Rike kommer till oss genom Ordet. Det kommer när vi lyssnar till det. Jesus lär oss att be tillkomme ditt rike och det kommer. Det kommer i framtiden och det kommer nu. Eftersom de första åhörarna var judar måste vi känna till något om den judiska bakgrunden.

Ur ett judiskt perspektiv syftar talet om riket särskilt på händelsen på Sinai berg. Då kommer ordet om riket, då ges torahn och folket föds. (Konceptionen sker hos Abraham, havandeskapet i Egypten och födelsen på Sinai berg.) Göran Larsson hänvisar här till 2 Mos 19:5 f där det står

Om ni nu hör min röst och håller mitt förbund, skall ni vara min dyrbara egendom framför alla andra folk, ty hela jorden är min. Ni skall för mig vara ett rike av präster och ett heligt folk. Detta är vad du skall tala till Israels barn.

Talet om riket är därför inte något abstrakt, utan konkret. Denna tankegång fortsätter i 2 Mos 24:3 där det heter:

Evangelium enligt Matteus

När Moses kom och förkunna för folket alla Herrens ord och föreskrifter, svarade allt folket med en mun: ”Allt vad Herren har sagt *vill vi (höra och) göra.*” Och Moses skrev ner alla Herrens ord.

Det betyder att folket vill ta på sig ”himmelrikets ok” för att använda ett känt judiskt uttryck. De vill göra Faderns vilja. Se kommentaren till 11:25-30. Den text som i första hand åsyftas är 5 Mos 6:4-9, det vill säga shema.⁶⁷ Men även 5 Mos 11:13-21 och 4 Mos 15:38-41 brukar räknas dit. Här beskrivs vad det innebär att bära himmelrikets ok. Det är konkret och något som kännetecknar det judiska folket. Det förverkligas genom att varje enskild jude lever under himmelrikets lagar. Himmelriket är därför något stort och litet på en och samma gång. När det judiska folket gör Ordet förverkligas det och blir det synligt. Så blir det judiska folket en kropp, ”ett rike av präster”.

v 3-9 Liknelsen om såningsmannen

Det här är en liknelse som kommit att tolkas på olika sätt, trots att Jesus själv förklarar liknelsen i v 13-23. Skälet till att den tolkats olika är att vi inte satt oss in i den situation som rådde när Jesus berättade liknelsen första gången. Tolkningen har ofta betonat att vi människor har olika mottaglighet. Några har hjärtan som är fulla med törnen och tistlar och andra som liknar en stengrund. Men vi frågar oss hur de människor som lyssnade till Jesus uppfattade berättelsen och måste då gå tillbaka till den tiden.

Joachim Jeremias skrev boken *Jesu liknelser* 1947 och den var då banbrytande. Han, tillsammans med några pionjärer som Adolf Julicher och C H Dodd, vände sig emot de allegoriserande tolkningar som varit rådande inom Kyrkan och tog oss tillbaka till den vardag som Jesus levde i.

Vid den här tiden sådde såningsmannen innan han plöjde, tvärtemot hur vi gör idag. Såningsmannen sådde på en oplöjd stubbåker. Han sådde på den stig som människor trampat upp. Han sådde bland törnen och tistlar och på stengrunden. Kalkberget är täckt av ett tunt lager matjord och stengrunden var inte synlig. När såningsmannen sått gick han över allt med plogen och plöjde ner sådden. Om västerlänningen inte känner till detta förefaller såningsmannen vara oskicklig medan det i själva verket är helt normalt.

Den fråga som de första åhörarna bar inom sig var huruvida Jesus är Messias. Hur kommer det sig att han som är Messias får se så liten framgång? Det är huvudfrågan. Har inte Jesus misslyckats med sin förkunnelse? Varför övervinner inte Jesus sina motståndare? Hur ska Jesus förklara att inte fler kommer till tro? Se på såningsmannen säger Jesus. Såningsmannen borde misströsta när han sår eftersom folk har trampat upp stigar på åkern och eftersom stubbåkern är fylld med törnen och tistlar. Men han misströstar inte alls, utan tror tvärtom att hans arbete kommer att bära en rik skörd när tiden är inne. Så är det också med förkunnelsen om himmelriket. Den ser ut att inte leda till något, men den kommer att bära rik skörd när tiden är inne. Alltså kan Jesus, och andra såningsmän, fortsätta verka frimodigt och detta är

⁶⁷ Det hebreiska ordet shema är det första ordet i texten. Det betyder höra eller göra, det vill säga lyda och har blivit beteckningen på den judiska trosbekännelsen.

Evangelium enligt Matteus

sannolikt liknelsens ursprungliga poäng. Detta är liknelsens sakdel och därför kallar vi liknelsen för liknelsen om såningsmannen.

Jag ska i kommentaren till v 18-23 återkomma till de allegoriserande tolkningarna, men innan dess ska vi ställa frågan varför Jesus talade i liknelser. En första antydning finner vi i v 9 där Jesus säger att den som har öron ska höra.

v 10-17 Varför talar Jesus i liknelser?

Det finns tre tydliga skäl till att Jesus talar i liknelser. Det första är att han tidigare talat relativt öppet med de skriftlärdade, men de ville inte förstå honom. Därför slutar Jesus tala öppet med dem och övergår till liknelser. Det andra skälet är paradoxalt nog att folket sannolikt relativt enkelt kunde förstå vad Jesus åsyftade med sina liknelser som ofta var hämtade från det vardagliga livet. På så sätt förband han himmelrikets hemligheter med människors gemensamma erfarenheter. Liknelserna blev det instrument han använde för att förmedla uppenbarelsen. När det är sagt kan vi ändå konstatera att himmelrikets realiteter bara kan förstås från insidan, något som vi strax ska se.

En liknelse i vidare mening kan vara öppen för flera tolkningar. Det är en del av genrens egenart. Tre åhörare kan uppfatta tre olika poänger och de är alla riktiga. Det gäller därför att lyssna noga, samtala och försöka förstå liknelsen. På så sätt växer den i betydelse.

V 10-12; De som lyssnade till Jesus förstod säkert poängen med liknelsen men måste också fråga sig om de tagit emot förkunnelsen. Det var uppenbart att många inte tog emot eller vågade ta till sig Jesus, men hur är det med oss? Hör jag till de ohörsamma eller till dem som tar emot? Jesus har tidigare talat om detta onda släkte i motsats till dem som gör den himmelske Faderns vilja. Här görs en åtskillnad mellan folk i allmänhet och lärjungarna. Jesus berättar för sina lärjungar att skillnaden är att de fått lära känna himmelrikets hemligheter. Hemligheten är att Jesus är Guds vishet. Lärjungarna har tagit emot och satt tro till Jesus därför kommer de att kunna förstå. De har sett sambandet mellan Jesus och himmelriket och därmed fått nyckeln till hemligheten. I 11:25 prisar Jesus sin Fader för att det fungerar på detta sätt. I v 12 förstärks just detta. Den som har bett om och fått tro kommer att växa i tro och den som inte har det kommer att förlora det lilla han har.⁶⁸

I v 13-15 förklarar Matteus Jesu bruk av liknelser och gåtor med hjälp av ett citat från Jes 6:9 f. Detta skriftställe används ofta av de första kristna för att förklara varför människor inte i högre grad tog emot Jesus, se Mark 4:12, Luk 8:10, Joh 12:40, Apg 28:26 f och Rom 11:8. Denna världen och himmelriket utgör två olika paradigmer som inte kan förstå varandra. Därför måste Jesus tala till dem i liknelser.

Det är viktigt att förstå att det i dessa verser inte innehåller någon förutbestämelse (predestination). Det är Guds vilja att alla ska komma till tro på honom och alla kan be om tro. Men liknelsen får oss att förstå att vi är hotade av upptrampade stigar,

⁶⁸ När det talar om hemligheter i Nya Testamentet, grekiska mysterion, åsyftas inte hemligheter som vi tänker oss. Himmelrikets hemlighet ska uppenbaras. I andra religioner finner vi ofta så kallad esoterisk kunskap, sådana bara vissa kan få del av. Bibelns Gud vill emellertid att alla människor ska få del av vem Jesus är. Jesus är Guds uppenbarelse. När vi förstår vem han är förstår vi vem Gud är och när vi följer honom djupnar vår tillit och förståelse, men i sak kommer aldrig något nytt att läggas till.

Evangelium enligt Matteus

törnen och tistlar och av stengrunden. Men trots detta hot sår såningsmannen förkunnelsen om himmelriket och vet att Gud verkar i denna, se 10:29, och att den kommer att bära rik skörd.

Det betyder att liknelsen å ena sidan är lätt att förstå för folket, men å andra sida innehåller så mycket som är omöjligt för folket att förstå. Men liknelserna är ett utmärkt sätt att förmedla hemligheter på.

V 16-17; Profeter och rättfärdiga längtade efter att få lära känna Messias, men de levde i en annan tid. På Jesus tid motsvaras dessa profeter och rättfärdiga av Jesu lärjungar, de små och olärda. Återigen ser vi paradigmskiftet. De största i det ofullbordade förbundet är mindre än de minsta i det fullbordade. Nu kan vi ta oss an Jesu egen utläggning av liknelsen.

v 18-23 Vad betyder liknelsen om såningsmannen?

I Jesu utläggning sker en förskjutning av den egentliga liknelsen till en allegori. Det har gjort att vissa forskare menar att den tolkning som nu följer snarare kommer från de första kristna än från Jesus. Tolkningen handlar om såningsmannen och hans åhörare.

Såningsmannen	Jesus
Sådden	förkunnelsen
Sådden vid vägen	de som inte förstår
Stenig mark	kommer på fall
Tistlar	bekvämlighet
Den goda jorden	bär frukt

Detta allegoriserande härleds till Jesus själv och tog överhanden i den kristna förkunnelsen. Men det kan ha skett på bekostnad av det som ursprungligen varit huvudpoängen.

Det är v 9 som blivit till den röda tråden i tolkningen och som återfinns i v 18, 19, 20, 22 och 23. Himmelriket kommer till oss här i tiden genom öronen och när vi gör det vi hört, tar himmelriket gestalt och bär rik frukt.⁶⁹ De återstående sex liknelserna handlar alla om himmelriket, v 24, 31, 33, 44, 45 och 47.

v 24-30 Liknelsen om ogräset

Nästa liknelse handlar enligt Joachim Jeremias om fulländningen. I det ofullbordade förbundet hade profeter, rättfärdiga och slutligen Johannes döparen ansträngt sig för att få fram omvändelsens folk, ett folk som skulle ta Gud på allvar. I dessa ansträngningar ställdes folket åt sidan. När nu Jesus kommer sker det motsatta. Han går tillrätta med de skriftlärda och andra som gjort allt som stod i deras makt för att leva nära Gud och i stället vände han sig till folket i allmänhet. Detta väckte en oerhörd förbittring hos de skriftlärda. Hur kunde Jesus bete sig så? Svaret på den frågan får vi i liknelsen om ogräset och i liknelsen om fisknoten, v 47-50.

⁶⁹ Höra heter på grekiska *akouo* och till detta ord kan läggas två olika prefix. *Par-akouo* betyder att ställa sig vid sida om eller över det hörda och översätts i våra översättningar med olydnad. När däremot grekiskan skriver *hyp-akouo*, det vill säga ställa sig under det hörda, översätter vi det med lydnad.

Evangelium enligt Matteus

Vi börjar med att undanröja två missförstånd. Det står, för det första, inte att himmelriket är likt en man, utan det står att himmelriket är likt en man som ... och syftet med berättelsen är skörden och det åtskiljande som sker då. Jag ska strax återkomma till detta. Det andra missförståndet uppstår när man tolkar liknelsen som att den handlar om sanna och falska kristna. Det är ett missförstånd dels därför att det vid den här tiden inte fanns några falska kristna. Det fanns bara sanna och dels därför att åkern i liknelsen inte är kyrkan utan världen, se v 36.

När det sägs att vetet och ogräset växer tillsammans betyder det att himmelriket växer i den här världen. Det är ännu inte fulländat. Johannes Jellinek berättar i sin bok *Ordet och orterna*, på sidan 113.

Floran i det Heliga landet är mycket rik; en forskare har (1933) under tre månader kunnat samla 5700 herbarieväxter (2000 arter). Kan man åstadkomma bevattning, så blir grönskan överväldigande, och efter regntiden är landet på många sträckor som en djup och mjuk matta av blommor. Bland vetet som odlas mest står emellertid ogräset – rikligt och av alla arter. Där finns törnen, tistlar och nässlor, vallmo och gladiolus och ett otal andra grässorter. De är oftast vackra, lätta att se och lätta att rensa bort – kvinnors arbete! – innan vetet har gått i ax. Men det finns ett slags ogräs, som liknar vetet och varit en plåga för lantbrukarna i Palestina i alla tider, nämligen *Lolium temulentum*. Svårt att skilja från vetet växer detta ogräs upp tillsammans med den ädla säden, men *lolium*frukterna innehåller ett farligt gift.

Det finns ett välkänt ogräs, ett rajgräs, som står nära vetet. Det ser till en början likadant ut som vetet. Herren i v 29 var nu av den åsikten att det fanns så mycket rajgräs i åkern att dess rötter vävts samman med vetets rötter och därför, av omsorg om vetet, skulle man vänta med särskiljandet till skördetiden. När sedan skörden skulle bärgas skar man av allt och ägnade tid till att binda samman rajgräset i knippor och samla vetet i lador. Det första arbetet var inte onödigt, eftersom det var ont om bränsle i det skogfattiga Israel, se också 6:30. Joachim Jeremias stannar här.

Men Fornberg fortsätter med en andra poäng som är just särskiljandet. Han kallar denna liknelse för en två-toppig liknelse, därför att det i den finns ännu en poäng. Den handlar om Guds dom. Bilden av ändens tid och Guds dom har vi berört tidigare och den var inte okänd för det judiska folket. Se till exempel Jes 17:5, Jer 51:33 och Matt 3:12, 5:22, 29f, och 10:28. I ändens tid ska ett åtskiljande äga rum.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Gud har en sådan omsorg om vetet att han inte riskerar att det dras upp tillsammans med ogräset. Han vill att vi ska växa upp till mognad och att vi visar tålamod fram till dess.

v 31-32 Liknelsen om senapskornet

Vi talade om att Joachim Jeremias kategoriserade liknelsen om såningsmannen som ett budskap om den stora tillförsikten. Hit hör också liknelsen om senapskornet och liknelsen om surdegen. För att vi ska komma rätt i våra tankar måste vi först kommentera översättningen av v 31. Versen har nämligen en dativisk början, det vill säga den syftar framåt. Himmelriket är inte likt ett senapskorn som det står i texten, utan likt ett träd, störst av alla. Det är så stort att himlens alla fåglar kommer och bygger bo i dess grenar. Bilden var inte okänd för det judiska folket. Den återfinns i

Evangelium enligt Matteus

Hes 17:23, 31:6 och Dan 4:9 och 17 f. Det är troligt att Jesus tänker på hednafolken som ska komma och bygga bo i det.

Poängen med liknelsen blir därför att åhörarna inte ska låta sig duperas av att förkunnelsen verkar svag eller utan framgång. Vi ska i stället se fram emot slutresultatet. Även nästa liknelse, den om surdegen ska förstås på samma sätt.

v 33-35 Liknelsen om surdegen

På kvällen knådar frun i huset in surdegen i degen, täcker en duk över den och låter den stå över natten. Här står att hon tar tre mått, grekiska *satia tria* motsvarar ca 39 liter, en väldigt stor deg, som måste ha räckt till alla, minst sagt. När hon sedan på morgonen tar hand om degen är den genomsyrad. Himmelriket är likt den färdiga, genomsyrade degen.⁷⁰

Dessa liknelser är så kallade kontrastliknelser. Poängen ligger i kontrasten mellan den ringa begynnelsen och det fulländade slutet. Detta sätt att arbeta med kontraster är vanligt litterärt drag i liknelser. Liknelsen svarar inte på frågan hur det går till. Det var ingen viktigt fråga eftersom den övergår allt förstånd. Hur det går till ligger i Guds händer. Det slående är i stället själva överraskningen; från att ha varit ett litet korn blir det största av alla träd, från att ha varit en oätlig bit jäst det blir det ett välsmakande bröd som räcker åt alla. Samma överraskning möter oss i Mark 4:26-29 där det heter om bonden

Han sover och stiger upp, natt följer på dag och säden skjuter upp och skjuter i höjden, *han själv vet inte hur.*

När någon ställer frågan till Paulus om hur det går till när de döda uppstår i 1 Kor 15 svarar Paulus: Vilken enfaldig fråga? Det märkvärdiga är inte hur det går till utan den stora skillnad det är mellan den ringa begynnelsen och det fulländade slutet. Det är bara Gud som kan åstadkomma en sådan överraskning.

Liknelsen om surdegen avslutas i v 35 med det nionde reflexionscitaten, från Ps 78:2:

Jag vill öppna min mun för att tala i liknelser. Jag skall förkunna vad som varit fördolt sedan världens skapelse.

v 36-43 Vad betyder liknelsen om ogräset?

I v 24-30 läste vi om liknelsen om ogräset och konstaterade att den handlade om Guds omsorg om vetet. På samma sätt som Matteus tycks ha lagt till en något utförligare uttolkning av liknelsen om såningsmannen har han nu gjort med denna liknelse. I sådana fall har liknelsen utvecklats från att ha handlat om Guds omsorg om oss och hans vilja att vi ska växa till mognad till en allegori. Allegorin består av följande drag:

⁷⁰ Professor Hugo Odeberg hade en originell tolkning av denna liknelse. Surdegen symboliserar på alla andra ställen i Bibeln det onda och menade att det är just vad det betyder också här enligt honom. Brödet är Kyrkan, och surdegen är den ondska som tränger in i och genomsyrar Kyrkan i världen. Jämför med Paulus tanke i 1 Kor 5:6 ff. Michael Green menar också att surdegen står för något ont, men att himmelriket så som Jesus förkunnade det, av de skriftlärde, uppfattades som något ont. Dessa båda tolkningar syns bekräftas av Matt 16:6 och 11. Se också 2 Mos 12:15, 19 och 1 Kor 5:6 ff.

Evangelium enligt Matteus

Den som sår den goda säden	Människosonen
Åkern	världen
Den goda säden	rikets barn
Ogräset	det ondas barn
Fienden	djävulen
Skördetiden	världens slut
Skördefolket	änglarna

När vi ser denna utläggning förstår hur en allegori fungerar. På ytan verkade det som om Jesus talade om en vardaglig företeelse, men lyfte fram en poäng, nämligen Guds omsorg om vetet, en sekundär poäng kan vara åtskiljandet vid tidens slut. Men här har hela berättelsen blivit en bild av ett andligt skeende. Hela uttolkningen framstår som en sammanfattning av vad vi läst innan i Matteus. Jesus förkunnade och människor hade delade meningar om honom. Förkunnelsen förmedlar himmelriket, ändens tid till oss och på så sätt förgriper den domens dag. De som står emot Jesus riskerar att gå förlorade och de som tar emot honom ska lysa som solen. Bilden är hämtad från Dan 12:2 ff där vi läser om de rättfärdigas uppståndelse från de döda. Lägg märke till Dan 12:4 som knyter an till och förstärker reflexionscitatet ovan. Den tid som profeten Daniel talade om har nu kommit. Se också Matt 5:14.

v 44 Liknelsen om skatten

Den femte och sjätte liknelsen förmedlar ännu ett huvudtema ur Jesu undervisning om himmelriket. De tidigare var den stora tillförsikten och fulländningen. Ett tredje huvudmotiv återfinns i de liknelser som handlar om lärjungaskapet. De båda liknelserna innehåller välkända motiv för orientaliska berättare. På grund av Israels läge mellan två-flodslandet och Egypten drog många handelskaravaner genom landet. Så hade det varit i århundraden och vid annalkande faror grävde man ner det värdefullaste man ägde. De gömda skatterna blev snart ett älsklingstema för berättare av olika slag. Jesus berättar om en man som finner en sådan, kanske medan han gick och plöjde åkern. Han gömmer den, det vill säga håller upptäckten hemlig tills vidare. Om detta varit en vanlig berättelse skulle Jesus fortsatt med att berätta om hur mannen gjorde sig en förmögenhet, byggde ett stort slott och levde lycklig i alla sina dagar. Men Jesus gör inte det. De avgörande orden ligger, enligt Joachim Jeremias, i orden ”i sin glädje”. När en människa finner himmelriket fylls hon av överraskande glädje och blir beredd att sälja allt hon äger av bara farten.⁷¹

v 45-46 Liknelsen om den dyrbara pärlan

Detta är ett annat älsklingstema för orientaliska berättare. Dykare i Röda havet och i Persiska viken drömde om att hitta pärlor som kunde vara värda miljoner. Det berättas om att Ceasar skänkte en pärla till Brutus mor värd 1,5 miljoner kronor och Kleopatra lär ha ägt en pärla som var mångdubbelt mer än så. Jeremias menar att poängen här är densamma som i liknelsen om skatten. Köpmannen finner en så dyrbar pärla att han, överraskad och glad, är beredd att göra allt för att köpa den. Sensmoralen med båda dessa liknelser är att himmelrikets glädje är så stor att hela livet inriktas på att fullkomna gemenskapen med Gud. Livet blir en passionerad efterföljelse.⁷²

⁷¹ Fornberg menar till skillnad mot Jeremias att betoningen ska ligga på att mannen *säljer allt vad han äger*, och hänvisar till att lärjungarna hade lämnat allt för att följa Jesus. Peter Fjellstedt menar i sin kommentar att *åkern är kyrkan* och att skatten finns i henne.

⁷² Michael Green fogar till liknelserna om skatten och pärlan att några finner Guds rike plötsligt och överraskande, medan andra, som köpmannen, har sökt länge

Evangelium enligt Matteus

v 47-50 Liknelsen om noten i havet

Detta är den sjunde liknelsen om himmelriket och den handlar som liknelsen om ogräset också den om fulländningen. Joachim Jeremias menar det också här är väsentligt att vi har en dativisk begynnelse. Himmelriket liknas inte vid en fisknot som fångar alla möjliga sorters fiskar, utan vid det särskiljande som görs mellan ätbara och inte ätbara fiskar. Eftersom vi har berört temat flera gånger redan, och det återkommer längre fram, förstår vi att de goda här är de som tar emot Jesus, medan de onda är de som inte tagit del av Jesus.⁷³

Liknelserna kulminerar i v 49 och 50 som handlar om domen och det är detta allvar som skärper Jesus förkunnelse och tvingar hans åhörare att ta ställning.

En översikt av Joachim Jeremias indelning av liknelserna i Matteus

1. Frälsningens tid har kommit

Fikonträdet, 24:32 f

2. Guds kärlek till syndare

Det förlorade fåret, 18:12-14

Den gode vingårdsmannen, 20:1-16

Det två sönerna, 21:28-32

3. Den stora tillförsikten

Såningsmannen, 13:3-8

Senapskornet, 13:31 f

Surdegen, 13:33

4. Inför katastrofen

Barnen på torget, 11:16-19

De onda vingårdsmännen, 21:33-44

Inbrottstjuven, 24:43 f

Den betrodde tjänaren, 24:44-51

De anförtrodda punden, 25:14-30

5. Det hotande för sent

Den stora måltiden, 22:1-10

De tio jungfrurna, 25:1-13

6. Nuets krav

Gäldenären, 5:25 f

Den orene anden, 12:43-45

Mannen utan bröllopskläder, 22:11-13

⁷³ Det är vanligt att denna liknelse allegoriseras så att havet svarar mot världen och fisknoten är kyrkan som samlar fiskar, det vill säga folk av alla slag. Joachim Jeremias vill ta oss tillbaka till den ursprungliga betydelsen.

Evangelium enligt Matteus

7. Tillämpat lärjungaskap

Skatten i åkern, 13:44

Den dyrbara pärlan, 13:45 f

Den obarmhärtinge tjänaren, 18:23-25

De anförtrodda punden, 25:31-46

8. Fulländningen

Ogräset bland vetet, 13:24-30

Noten i havet, 13:47

Om jag själv får göra en sammanfattning av de insikter Jesus nu har gett oss om himmelriket skulle den se ut som så:

- Gud vill att alla människor ska bli frälsta därför sår han, som såningsmannen frimodigt överallt. Han vet att sådden kommer att ge rik skörd även om resultaten inte är omedelbara (liknelsen om såningsmannen).
- Gud vill att vi ska växa till mognad och väntar därför med särskiljandet. Han vill att vi ska förstå det och visa tålamod så vi inte frestas att föregripa särskiljandet (liknelsen om ogräset bland vetet).
- Himmelriket liknas vid det största av alla träd och alla folk får plats i det (liknelsen om senapskornet).
- Himmelriket är ett gudomligt bröd som vi alla kan äta av (liknelsen om surdegen).
- Himmelriket framkallar en så stor glädje hos människor att de är beredda att offra allt för att få leva i det (liknelserna om skatten och pärlan).
- På domens dag ska de goda skiljas från de onda och därför är Jesu förkunnelse avgörande (liknelsen om noten i havet).

v 51-53 liknelsetalets avslutning

I v 51 säger lärjungarna att de förstått detta och Jesus liknar dem vid skriftlärda. De har blivit himmelrikets lärjungar. De förstår de båda paradigmen och att använda dem på rätt sätt.

13:53-58 Jesus avvisas i sin hemstad

I v 53-58 återvänder Jesus från den norra stranden av Genesarets sjö och går upp till Kapernaum. Från Kapernaum är det 33 km till Nasaret som är hans hemstad. Där går han till synagogan för att undervisa. Det hade han gjort tidigare enligt 4:23, 9:35 och 12:9. Det här är sista gången. Folket i Nasaret kände väl till Josef och Maria och de visste vem Jesus var. De kände till familjen, de hade sett Jesus växa upp och leka som andra barn, se kommentaren till 12:46-50. Han hade jobbat med sin far och kunde därför inte vara någon annan. De tog anstöt av honom, grekiska *eskandalizonto*. Ordet, som finns i det svenska skandal, återfinns också i 5:29f, 11:6, 18:6-9 (där översatt med förför), 24:10 och 26:31-33. Grundbetydelsen i detta ord är att förleda någon, se kommentaren till 18:6-9. Ordet syftar på lockbeter i en snara med vilken man fångade djur. Senare kom ordet att användas i en andra betydelse; nämligen om otro. De som inte tror ”stöter emot” Gud och fångas på så sätt i otrons fälla. Det är så ordet används här om dem som stöter emot Jesus. Under sådana omständigheter gör Jesus inga underverk alls. I en tredje betydelse varnar Paulus oss kristna att uppträda på ett sådant sätt att vi blir till stötstenar för dem som ännu inte kommit till tro.

Kapitel 14-17, Kyrkans förhistoria och grundval

Vi har tidigare lagt märke till ett antal antydningar om ett nytt gudsfolk, ett folk som sätter sin tro till Jesus. De flesta exegeter är överens om att Matteus mål med framställningen återfinns i 16:16. Det är Simon Petrus bekännelse av Jesus som Messias. Vi har redan av 1:1 förstått att detta är syftet. När vi kommer dit sker en vändning. I 16:18 ff säger Jesus att han ska bygga sin Kyrka och församling och från den tiden började Jesus tala om att han ska lida, död och uppstå, en än så länge fullständigt obegriplig tanke.

När Fornberg systematiserar strukturen hos Matteus låter han det avsnitt som vi nu ska ge oss in på rubriceras som Kyrkans förhistoria. Jag har valt att använda delar av hans rubricering därför att det i det här avsnittet finns inslag som senare skulle komma att bli Kyrkans bekännelse, liturgi och gudstjänst. Det betyder att vi ska gå igenom det här avsnittet som de historiska berättelser de är, men att vi också ska se efter och lyfta fram sådant som berör den första kristna församlingens liv.

14:1-14:12 Jesus avslutar verksamheten i Galiléen och Johannes döparen dör

Innan vi går vidare i evangeliet avslutar Matteus allt det vi talat om så här långt med att återigen visa på sambandet mellan Johannes döparen och Jesus. De två hör ihop. Nu har Jesus avvisats och Johannes döparen ska avrättas och besöksetiden för Galileens byar och städer tar slut. Michael Green delar in hela Matteusevangeliet i två delar. Med den indelningen lämnar vi nu Galileen och vänder oss mot Jerusalem. Vid en närmare analys visar det sig att det är först i 16:21 Jesus säger att de ska gå till Jerusalem och faktum är att kapitlen 14-17, fram till det fjärde talet för många tycks

Evangelium enligt Matteus

hänga lite i luften. Det är därför Fornberg karaktäriserar dessa kapitel som Kyrkans förhistoria och som vi ska se kommer vi att finna sådana inslag. Men först ska vi avsluta det gamla paradigmet, epoken med Johannes döparen i centrum.

14:1-12 tjänar som en sammanbindande länk mellan berättelserna om hur Jesus och Johannes döparen avvisas. Här framstår lydkonungen Herodes Antipas som mer insiktsfull än det judiska folket, v 2.

När Herodes den Store dog delades riket in i tre delar där tre av hans söner fick regera över var sin tredjedel. Herodes Antipas var gift med en nabateisk prinsessa. En av de andra sönerna, Filippos, se kommentaren till 2:1, var gift med Herodias och de hade en dotter Salome. Båda paren skilde sig och nu hade Herodes Antipas tagit Herodias och dottern till sig, något som enligt judiska lag var en styggelse, 3 Mos 18:16 och 20:21. Det var detta som Johannes döparen hade påtalat och som ledde till hans fängslande, 4:12.

Vi har tidigare sett likheterna mellan Johannes döparen och Jesus i deras förkunnelse om himmelriket. Skillnaden var och är att de kommer från två olika håll, en från denna världen och en från den himlen. Det som är gemensamt i den här berättelsen är att båda blir avvisade och dödade, båda dör därför att de är trogna sina respektive kallelser och båda har lärjungar som hämtar de dödas kroppar, v 12. När Matteus lyfter fram dessa likheter visar han det judiska folket att Jesus inte kommit med något annorlunda, utan att han fullbordar det Johannes döparen påbörjat.

14:13-36 Jesus avslöjar vem Han Är

När tiden i Galiléen är över drar sig Jesus undan och vi kommer att se hur Jesu lärjungar alltmer börjar upptäcka den kristna tron. Det sker nu i två steg, i berättelsen om hur Jesus bespisar 5000 män och i berättelsen om hur han går på vattnet. Kapitlet avslutas sedan med en kontrastberättelse.

14:13-21 Jesus mättar 5000 män

En liknande berättelse kommer igen i 15:32-39 och det har diskuterats om det är samma berättelse. Det förefaller mindre troligt. Berättelsen har också paralleller i såväl Mark 6:32-44, 8:1-10, Luk 9:10-17 som Joh 6:1-15. Det är uppenbart att dessa berättelser är nyckelberättelser i evangelierna och vi ska strax förstå varför.

Jesus har nu fått höra att Johannes döparen avrättats och det fyller Jesus med sorg. Jesus lämnar Nasaret och ger sig ut till en enslig plats där han och lärjungarna kunde få vara för sig själva. Traditionen utpekar Tabgha som den plats dit beger sig till.

v 15-18

utgör ett avbrott i berättelsen och verkar så att läsaren stannar upp och tvingas reflektera. Det är tydligt att den här berättelsen har sin förebild (grekiska *typos*) i gammaltestamentliga berättelse. När Abraham begav sig iväg för att offra Isak gick han ut i öknen, mot Moria berg och Isak påpekar att de inte har något offer. Abraham svarar att Gud kommer att förse dem med offer, 1 Mos 22:8. Och när Moses fört folket genom Röda havet knorrade de mot honom därför att de inte hade någon mat

Evangelium enligt Matteus

och Herren svara genom att säga att Han ska låta bröd komma ner från himlen till dem, 1 Mos 16:2 ff. Se också Ps 105:37 ff.

Nehemja verkade tillsammans med Esra mellan åren 538-433 f Kr. Då hade perserna tagit över herraväldet efter babylonierna och deras kung Kores tillät judarna att återvända till Jerusalem för att bygga upp templet. När Nehemja talar om detta drar han sig till minnes hur Herren en gång försett Israels barn med allt vad de behövde. På samma sätt förser Herren dem när de drar ut ur Babel, Neh 9:20 f. Se också Jes 48:21 som talar om samma tid. Det finns ett mönster i Guds handlande med Israel och det är det som blir synligt i vår berättelse. Människan kommer till vägs ände och vet inte vad hon ska ta sig till. Plötsligt blir hon medveten om Guds närvaro och vilja att bistå oss med allt vi behöver och i vår nöd vänder vi oss till honom. Judarna väntar på att Messias ska komma och upprätta sitt rike. När riket är upprättat kommer ingen att lida någon som helst nöd och Messias förser oss med allt vad vi behöver. Detta är detta mönster som Paulus fyller med kristet innehåll i 1 Kor 10:1 ff när han talar om dopet och nattvarden, dessa sakrament som fullkomnar Guds handlande med oss. Det är dessa tankar som utgör bakgrunden till den text vi har framför oss.

Brödundret är ett föregripande av den himmelska, den eskatologiska, måltiden. Vi ska emellertid inte reducera den texten till att vara en nattvardstext. Perspektivet är större än så. När lärjungarna ber Jesus att sända hem folket för att de inte har något att äta, säger Jesus till dem att de ska ge folket att äta. Jesus försöker här förmedla ett uppdrag till dem som de ännu inte kan förstå.

v 19-21

Matteus använder i v 19 orden ”tog”, ”tackade Gud”, grekiska *eucharisteo*, ”bröt bröden ” och ”gav” till folket. Ni känner igen orden ifrån nattvardsbönen. Denna ordning återfinns också i Luk 24:30 och Apg 27:35. Den äldsta kyrkans nattvardsmåltid var en ”vanlig” måltid och hade ännu inte fått den liturgiska utformning som den har idag. Det är därför som det kan heta i Apg 2:46 att de ”i hemmen bröt bröd och höll måltid med varandra i jublande innerlig glädje”.

Den judiska måltiden och texter som de ovan utgör bakgrunden till den sakramentala nattvarden. Helt tydligt blir det först i den parallelltext som återfinns i Joh 6:5-13 och naturligtvis i Matt 26:26.

Bespisningsundret i vår text skiljer sig dock därför att det här inte talas om vin, utan om fisk. Det kan helt enkelt bero på situationen, men det är värt att erinra sig att det grekiska ordet för fisk, *ichtys*, i urkyrkan också står som symbol för Kristi kropp.

I	= Jesus
Ch	= Kristus
T	= Guds (grekiska <i>theos</i>)
Y	= Son (grekiska <i>yios</i>)
S	= Frälsaren (grekiska <i>soter</i>)

Det kan vara så att fisken hade en plats i den första kristna nattvarden. När vi läser Joh 21:1-14 får vi det intrycket och Abercius, som var biskop i Hierapolis i Mindre Asien på 100-talet e Kr, det vill säga ungefär vid samma tid som Johannes skrev sitt evangelium, skriver bland om hur den kristna tron:

Evangelium enligt Matteus

... satte fram åt mig som mat fisken från källan, mäktig och ren, som en obefläckad jungfru fångat, och gav den till vänner att äta, alltid med sött vin, och han delade ut den blandade bägaren tillsammans med bröd.

Det finns ytterligare en detalj i vår text som ska nämnas och det är att efter brödundret samlades de överblivna styckena ihop. I Didache 9:4 finns en bön som kastar ljus över tankarna. Där står nämligen:

Liksom detta bröd var kringspritt över kullarna och samlades till ett, så må din kyrka samlas ...

Vår text pekar tydlig på Jesus som Messias och att den messianska tidsåldern kommit. Men detta tycks inte lärjungarna eller folket förstå. Matteus fortsätter dock på samma tema när han berättar om hur Jesus gick på vattnet, en berättelse som ännu tydligare visar vem Jesus är.

När judarna använde sig av korgar, det talas om 12 korgar i 14:20, heter dessa på grekiska *kofinos*. I den andra berättelsen används inte dessa utan i v 37 talas om grekiska *spyris*. Dessutom hör 12-talet hemma i den judiska talmystiken och talet sju syftar på hedningar. Vi har alltså att göra med två olika brödunder, vilket även framgår tydligt av 16:9 f.

v 22-33 Jesus går på vattnet

Texten börjar med att Jesus befäller sina lärjungar att fara över till andra sidan sjön. Den inledningen ska sättas i relation till lärjungarnas rädsla och tvivel i v 31.

I v 23 berättas att Jesus drog sig undan för att be. Här anar vi hemligheten i det kristna livet. Det är i den nära relationen till Gud som vår Far vi lär oss att vandra som kristna, på samma sätt som Jesus gjorde det.

I Joh 6:19 sägs att avståndet från land var cirka 25-30 stadier. Det betyder att de var fem km från land. Vid fjärde nattvakten, mellan kl 03-06 på natten, kommer Jesus gående på sjön och lärjungarna blir rädda. Nu uppenbarar Jesus sin identitet när han säger: Det Är Jag, på grekiska *ego eimi*. Eftersom texten kulminerar med Jesu beaktelse torde den anspela på hur Gud uppenbarar sig för Moses i 2 Mos 3:14. Kulmen på den text vi nu har framför oss är lärjungarnas beaktelse i v 33. Där faller de ner och tillber Jesus med orden: Du är Guds Son. Vi ska dock lägga märke till att de ännu inte förstått något av den andra sidan i Jesu person, den lidande tjänaren.

Det är ingen tillfällighet att det är just Petrus som figurerar i v 28- 31. Han var tidigt den av apostlarna som förde ordet och blev Kyrkans ledare. Den här natten var han inte bara modig, utan också rädd: Herre hjälp mig, grekiska *kyrie soston me*, är ord som senare användes i den tidiga kristna gudstjänsten.

Berättelsen fick snart allegoriserande utläggningar som hos till exempel teologerna Hilarius (d 367 e Kr) och Hieronymus (d 420 e Kr). Där är båten den första församlingen och stormen och nattmörkret de förföljelser man utsattes för. Vattnet står som sinnebild för kaosmakterna i Bibeln, se till exempel Ps 69:15 f och Jona 2:4-7.

Evangelium enligt Matteus

v 34-36 Ingen av dem stapplade

Kapitlet slutar med uppgiften att Jesus botade alla. Jesus hade enligt v 13 dragit sig undan till en enslig plats eller öde trakt. Det är bakgrunden till brödundret. I Neh 9:21 och Ps105:37 som handlar om ökenvandringen står att ingen stapplade på grund av fysisk svaghet. Det är sannolikt därför det är viktigt för Matteus att stryka under att det nu, i den sista tiden, är på samma sätt, se också 4:23 f, 8:16, 9:35 och 12:15.

Här lägger vi märke till att folket trodde på Jesus, men vi förstår också av berättelsen att det var tro på en annan nivå än lärjungarnas. När vi talade om tro talade vi om tro på skapelsens, frälsningen och helgelsens plan. Folkets tro hade inslag av vidskepelse, men inte desto mindre vände de sig till Jesus med sina sjuka och han tog emot dem.

15:1-20 Jesus och de äldstes stadgar

I det här stridssamtalet behandlas det alltid aktuella ämnet Skriften och traditionen. Först handlar det om att tvätta händerna och sedan om gåvor till templet. Samtalet är uppbyggd som en diskussion kunde vara på den tiden med frågor och motfrågor. I 2 Mos 30:17-21 som ligger till grund för diskussionen sägs att prästerna ska tvätta händerna innan de gör tjänst inför Herren.

De äldstes stadgar, Mishna

Det var under och efter exilen på 500-talet f Kr som torahn fick en sådan central ställning i den judiska tron. När templet var jämnat med marken och folket förskingrat uppstod synagogorna, platser där man på nytt trängde in i torahn och dess bestämmelser. Det var också vid denna tid som det utbildades skriftlära, ofta därför att judarna i förskingringen vare sig hade tillgång till eller kunde läsa Skriften. Torahn hade tillkommit under en länge sedan svunne tid och med helt andra förhållanden så alla insåg att den måste kompletteras med bestämmelser som skulle passa den nya tiden. Det var så den muntliga traditionen uppstod och fick betydelse. Under 500 år diskuterades olika förhållningssätt och på Jesus tid var sådana samtal många. 200 år senare skrevs dessa ner i Mishna och ytterligare några hundra år sedan i Talmud, grundvalen för rabbinisk fromhet.

Det som hände var att torahn blev till en angelägenhet för alla judar. Fariséerna strävade efter att göra hela folket till ”ett rike av präster”, något som jag ska återkomma till i inledningen av kap 13, därför blev budet om prästernas handtvätt hela folkets angelägenhet. Eftersom orenhet smittade måste den laglydige juden undvika människor som inte levde efter lagen, det vill säga hedningarna, eller judar som inte brydde sig om lagen. Det var viktigt för fariséerna att tvätta händerna före varje måltid bland annat för att inte med orena händer göra maten oren, även om det inte fanns något direkt skriftstöd för detta.

När vi läser v 3-6 ser vi att Jesus inte besvarar deras fråga utan ställer en principiell motfråga i v 3 och ger dem ett exempel på hur Skriften kan krocka med deras stadgar. Här talas om offergåvan, grekiska *korban*. Denna gåva kunde avsättas i förväg, som ett slags löftesoffer, till templet för att sedan betalas ut när den personen i fråga dog. Det betydde att pengarna låstes, men det betydde också att de pengar som skulle

Evangelium enligt Matteus

användas i omsorg om föräldrarna var låsta och att dessa för illa. Nu säger Skriften att vi ska hedra våra föräldrar, 2 Mos 20:12 och 5 Mos 5:16, visa aktning för dem. Om nu sedvänjan sätts före Skriften har man satt Skriften ur spel. Jesus menade redan 5:17 f att det var omöjligt.

Jesus går vidare med att citera profeten Jesaja 29:13.

I v 12-14 påtalar lärjungarna för Jesus att han behandlat dem strängt. Men det var också meningen. Jesus vill att vi ska förstå och erkänna vår egen otillräcklighet. Jesus påminner om en känd bild från Ps 1:3 f och Jesaja 60:21 eller som det står i en fariseisk text, Salomos psalmer 14:3f

Herrens fromma ... Deras planta är rotad till evig tid. De skall inte ryckas upp under himlens alla dagar.

Ironin blir tydlig. De fariséer Jesus just haft att göra med är visserligen att likna vid en planta, - men inte Guds. Människan måste ryckas upp ur sin självtillräcklighet, tas ut ur denna världen för att av Fadern istället planteras i hans rike. Detta ville Jesus även att folket skulle förstå, se v 10 f.

Av v 10-11, 15 och 16 förstår vi att det djupast sett inte handlar om ren eller oren mat, utan om ett rent eller orent hjärta, ett hjärta med eller utan honom. För att de ska förstå att han talar om hjärtat säger han att inte det som går in, utan det som går ut ur hjärtat gör människan oren, Jes 1:5 f. Om inte himmelrikets Herre får komma till oss och plantera om oss förblir vi blinda. Han vill öppna våra ögon så vi ser och förstår mer av Honom och av vad Han gjort.

Frågan om ren eller oren mat följde med de första kristna så länge kontakten med det judiska folket betydde mycket. Frågan rörde djupast sett vid lydnaden för Skriften och relationen till hedningarna. Men Jesus fördjupar frågan genom att påstå att djupast sett är frågan obetydlig, om hjärtat ”föds på nytt”, om inte han får regera. Det är i ljuset av det vi ska förstå v 7-9. Det är bra att ära Gud med sina läppar och att dyrka honom, men otillräckligt om inte hjärtat är med.

Jesus har gett ett preliminärt svar och i v 17-20 utvecklar han det. Jesus menar att relationen till Gud i första hand utspelar sig på hjärtats nivå och dit når inte maten. Det är hjärtat som är personlighetens centrum och det är där slaget utspelar sig. Därifrån utgår också allt ont och därför behöver det bytas ut. Läs också Ordspr 4:23.

15:21-16:12 Jesus på väg till hedningarna

Berättelsen i v 21-28 kan delas in i tre delar. Den första utgörs av v 21, en geografisk ramberättelse som talar om för oss att Jesus är på hedniskt område, sedan v 22 och 28 där Jesus helar en kanaaneisk kvinna och för det tredje en inskjuten dialog i v 23-27.

v 21-28 En hednings tro

Jesu är på väg till hedningarna. Området kring Tyros och Sidon associerades med avgudadyrkan. Drottning Isebel kom från Sidon, 1 Kon 16:31 ff. När Jesus befinner sig i detta område kommer en kanaaneisk kvinna till honom med ett rop, som skulle komma att användas av de första kristna, det grekiska *kyrie eleison*, Herre, förbarma dig över oss och som används än i dag. När hon kallar Jesus för Davids son har det troligen att göra med ryktet om Salomo som undergörare, se kommentaren till 12:23.

Spänningen ligger här i förhållandet att en kanaaneisk kvinna har stor tro. Vi hade en liknande berättelse i 8:5-13 när Jesus helade officerens tjänare, eftersom det även då rörde sig om en hedning. Vi börjar nu ana att den första församlingen inte bara består av judar. I båda fallen sker det genom förbön och ingen av de sjuka är närvarande, så Jesus var inte direkt i beröring med någon av dem.

Den nonchalans som Jesus visar henne ska förstås mot den bakgrund han själv ger uttryck för i v 24. Han är sänd till judarna och inga andra – än. Hon hade ingen rätt till Messias, inga löften. Hon ropar till honom på avstånd. Jesus går henne inte till mötes utan menar att det är fel – i det här läget – att ta brödet från judarna, barnen och ge det till hedningarna, hundarna. Det är först efter hans död och uppståndelse som dörrarna till hednissionen öppnas på vid gavel. När kvinnan hänvisar till att hundarna äter av smulorna kan Jesus inte längre motstå henne. Hans kärlek är för stark, på samma sätt som den var när han åt med hedningarna.

De två följande avsnitten, v 29-31 och 32-39, ska sannolikt förstås på samma sätt. Jesus har börjat betjäna hedningarna.

v 29-31 Jesus botar hedningar

Matteus räknar upp en hel rad med sjukdomar för att visa att ingenting var främmande för Jesus. När han tidigare skrivit på liknande sätt har han haft Jes 53:5 f i tankarna, se 8:17. Folk hade kommit från hela området och stannat hos Jesus under flera dagar, v 32. Det finns åtminstone fyra skäl till att tro att Jesus här främst är med hedningar. Förutom att det i v 21 talas om att Jesus varit på deras område beskriver Markus den väg Jesus nu går, se Mark 7:31 och 8:10 så blir kartbilden klar. Efter brödundret, på östra sidan av Genesarets sjö, på hedniskt område, tar de båten till Magadans område, där Dalmanuta ligger, Matt 15:39.

För det andra står det i v 31 att de prisade Israels Gud, en markering som talar för att det var hedningar som prisade Israels Gud.

v 32-39 Jesus mättar hedningar

Det finns ytterligare en liten detalj som talar för att Jesus betjänar judar i 14:31-21 och hedningar här i 15:32-39. När judarna använde sig av korgar, det talas om 12 korgar i 14:20, heter dessa på grekiska *kofinos*. I den andra berättelsen används inte dessa utan

Evangelium enligt Matteus

i v 37 talas om grekiska *spyris*. Dessutom hör 12-talet hemma i den judiska talmystiken och talet sju syftar på hedningar. Vi har alltså att göra med två olika brödunder, vilket även framgår tydligt av 16:9 f.

I v 36 står det att han tog ett bröd och tackade Gud, grekiska *eucharisteo*. Ordvalet här är intressant eftersom det vanliga ordet hade varit grekiska *eulogeo*. Det verkar rätt uppenbart att det är den första församlingens nattvardsfirande, som kallas eukaristi, som påverkat ordvalet. Det är det fjärde skälet till att tro att Jesus nu också vänder sig till hedningarna.

16:1-12 Jona, sänd till hedningar

Redan i 12:38-42 talade Jesus med dem om profeten Jona. Det verkar som att Jesus påminner om Jona tecken för att riktigt visa hur obotfärdiga och tröga fariséerna och sadducéerna är. Det stryks ytterligare under av orden i v 1 som säger att de ville snärja Jesus. Uttrycket för att snärja honom är detsamma som Matteus använder i 4:1, 3, då användes det om djävulen. Deras obotfärdighet är extra graverande också av det skälet att Jesus, som just mättat 4000 män, gjort ett brödunder långt större än profeten Elias brödunder i 2 Kon 4:42-44 där han mättade 100 män.

16:5-12 Fariséernas och sadducéernas surdeg

Här får vi se hur lite lärjungarna trots allt förstått, trots orden i 13:51. De anade att Jesus är Messias, men visste ännu ingenting om vad det innebär att Jesus också är Tjänaren. Nu är de bekymrade över att de samlat in sju korgar med bröd men glömt att ta med sig bröd när det gav sig iväg med båten mot Magdala. De tyckte det var pinsamt och förebrådde sig själva, v 7. I den situationen ger Jesus dem en andlig sanning som riktar sig också till oss. Han säger att de ska akta sig för fariséernas och sadducéernas surdeg. Vad betyder det? Lärjungarna förstod enligt v 12 att Jesus talat om deras lära.

Vi människor lever inte bara av bröd utan av varje ord som kommer från Gud. När Gud talar till oss blir vi mättade, men det är viktigt att det vi äter är rätt mat. När Gud talar till oss genom Jesus är det ett rent evangelium. Jag tror att surdegen som Jesus talar om är den lagiskhet som så lätt smyger sig in i våra sammanhang. Jesus kommer att tala mer om detta i kapitel 23, men redan nu kan vi ta till oss detta.

16:13-17:27 Kyrkans grundval

Vi kallade avsnittet efter *Liknelsetalet*, 13:53-17:27 för Kyrkans förhistoria. I det avsnittet finner vi den ena antydningen efter den andra om den församlingen som håller på att växa upp. Avsnittet 16:13-20 räknas av många som själva kulmen på Matteusevangeliet. Det markeras av orden i v 21: Från den tiden ... Ända fram till nu har himmelriket stått i centrum för Matteus, men nu skiftar perspektivet så att det fortsättningsvis helt handlar om Jesus Kristus, den levande Gudens Son. Vi fick en föraning om att Jesus är Messias i 14:33, men här är bekännelsen tydlig. Nu börjar vandringen mot Jesus och Jesus förutsäger sin död och uppståndelse, talar om lärjungaskapets villkor och visar sin härlighet. Väl framme vid kapitel 18 möter vi så det fjärde stora talet av Jesus, det så kallade kykoordningstalet. Texterna fram till dess kan delas in på följande sätt:

Evangelium enligt Matteus

16:13-17	Du är Messias!
16:18-20	Du är Petrus!
16:21-23	Första förutsägelsen om Jesu lidanden
16:24-28	Jesus lärjungar ska också lida
17:1-13	Jesus visar sin härlighet
17:14-27	Kyrkans svaghet och auktoritet

16:13-17 Du är Messias!

I v 13-15 utspelar sig ett samtal nära Caesarea Filippi. Herodes den stores son Filippus, 4 f Kr – 34 e Kr, byggde ut den gamla staden Paneas och gav den namn efter kejsaren, Caesarea Filippi. Staden låg nära ett av Jordans källflöden strax söder om Hermonberget och var känd för sin kult av herdeguden Pan som fått ge namn åt staden. Idag heter platsen Banyas. Jesus och hans lärjungar befann sig alltså på hednisk mark när Jesus frågade dem om vad människorna sa om honom.

Det gick många rykten om Jesus och människor var villrådiga. Några menade att han var Johannes döparen eller fortsatte dennes verksamhet. När vi jämför 3:2 och 4:17 ser vi att deras respektive förkunnelser beskrivs på samma sätt. Se också 14:1. Men det fanns också ett annat rykte, nämligen att Jesus är profeten Elia som kommit tillbaka för att förbereda ändens tid. Vi talade om detta när vi läste avsnittet 11:1-24. Ytterligare andra menade att Jesus är Jeremia eller någon av profeterna. I flera av de uppräknningar som rabbinerna gör av profeterna nämna Jeremia först. Det verkar som om Matteus knyter an till dessa. Inget av dessa svar var helt fel. Jesus hade fortsatt döparens förkunnelse, han hade kommit för att inleda ändens tid och han stod i den profetiska traditionen, men inget av svaren träffar rätt på djupet. Därför vänder Jesus sig till sina lärjungar med frågan:

Och ni, vem säger ni att jag är?

Frågorna och svaret har funnits tidigare, men bara genom antydningar som i 11:3, 12:23 och 12:28, 14:27 och 33.

I v 16 formuleras det som blev Kyrkans svar. Simon Petrus säger:

Du är Messias, den levande Gudens Son

Svaret är ett försök att beskriva vem Jesus är vilket inte är helt lätt eftersom han är unik och inte kan jämföras med någon annan. I bekännelsen finns två titlar, dels Messias eller Kristus, dels Guds Son. Vi har i kommentaren till 1:1 och 2:15 sett att dessa titlar alltid funnits i den judiska traditionen och att de var för sig, och även tillsammans, inte är tillräckliga för att beskriva Jesu person. Det är därför helt avgörande att fråga sig vilket innehåll Matteus, Simon Petrus och urkyrkan lagt in i dessa ord. Och svaret finns i 1:18-25. Jesus är Gud som blivit människa. Detta beskrivs i berättelsen om jungfrufödelsen och utvecklas vidare i Johannesevangeliet. I den niceanska trosbekännelsen formuleras det så:

Guds enfödde Son, född av Fadern före all tid, Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som fadern ...

Evangelium enligt Matteus

Det är detta innehåll, och inget annat, som finns i Simon Petri svar på Jesu fråga. Denna verklighet är grunden för Kyrkan och hennes bekännelse som vi ska se nedan.

I v 17-18 berättar Jesus mer om Kyrkan och hennes framväxt. Han talar om henne i futurum. Han ska, säger han, bygga sin kyrka och han ska ge Petrus nycklarna. Det är först efter pingsten som apostlarna sänds ut för att bygga kyrkan, men i de versar vi har framför oss får vi blicka in i Kyrkans innersta väsen. Jesus säger

Salig är du, Simon Jonas son. Ty kött och blod har inte uppenbarat detta för dig, utan min Fader som är i himlen.

Ordet salig har vi mött tidigare och beskrivit som den himmelska glädjen. Den himmelska glädjen har fötts i Petrus. Han har genom Guds nåd blivit tagen genom den trånga porten, se 7:13, som den förste av apostlarna, och fått himmelskt liv.⁷⁴

v 18-20 Du är Petrus!

Jesus fortsätter:

Du är Petrus och på denna klippa ska jag bygga min församling

I liknelsen om de två husbyggarna, 7:24-27, fick vi lära känna Gud som klippan och det är Han också i den här texten, enligt min mening.⁷⁵ Gud själv är klippan, grekiska *petra* och ur denna klippa kommer först Petrus, på grekiska *petros* som betyder liten sten, men sedan även alla andra kristna. Vi har alla kommit ur och blivit ställda på klippan Kristus. Orden om att Jesus själv ska bygga sin församling kan också förstås med hjälp av liknelsen om de två husbyggarna. I liknelsen är det Herren som talar och de två byggarna som tar emot Ordet och ger det vidare. På samma sätt bygger Jesus sitt hus, Kyrkan, genom Ordet.

Tempelberget och himmelrikets nycklar

Men Matteus hade också andra tankar i sinnet. Ett första motiv hittar vi i 2 Sam 6-7. Där för David arken till Jerusalem, där hans son Salomo kom att bygga templet. Mot slutet av kungatiden centraliserades alltmer av offerkulten till templet, särskilt genom kung Josias reformation, 2 Kon 22-23, 622 f Kr. Enligt 2 Krön 3:1 började Salomo bygga detta tempel på just den klippa, Moria berg, där Abraham en gång tänkt offra

⁷⁴ Petrus vittnar om detta nya liv i 1 Petr 1:3 ff och i 1 Petr 2:4-8 manar han sina läsare att komma till klippan och låter oss förstå att det sker genom att vi är lydiga mot Ordet. Också Paulus talar om Kyrkan som en byggnad grundad på klippan. I Ef 2:20 ingår inte bara Petrus i grunden, utan ”profeterna och apostlarna”.

⁷⁵ Orden ”och på denna klippa” har flera olika tolkningar. Den tolkning jag förespråkat, där klippan är Kristus, kallas för den augustinska tolkningen eftersom den fick sitt genombrott med Augustinus (354-430 e Kr), när denne hänvisade till 1 Kor 3:11. Tolkningen går ytterst tillbaka på Origenes (-254 e Kr) som även hänvisade till 1 Kor 10:4 som ett parallellställe. Inom den romersk-katolska kyrkan låter man orden syfta på Petrus. Gud har gjort Petrus, och dennes efterföljare, till den grund på vilken kyrkan är byggd. Jag menar att båda tolkningarna kan vara riktiga men föredrar den först nämnda eftersom Petrus också med den sistnämnda tolkningen hör samman med Kristus. Petrus kan aldrig vara utan Kristus utan är vad han är endast i och i gemenskap med klippan Kristus.

Evangelium enligt Matteus

Isak, 1 Mos 22:2. Detta tempelberg är omnämnt på flera ställen i Skriften, se till exempel Ps 15:1, 24:3, 27:4f och 61:3.

Ett annat motiv blir synligt när profeten Hesekiel talar om hur Gog norrifrån angriper det judiska folket talar han om dem som bor ”i landets mitt” eller ”vid världens navel”, enligt Bibel 2000. Därmed antyder profeten ett välkänt motiv; nämligen templet som världens navel och mittpunkt.

Tempelklippan ansågs allmänt vara porten till himlen liksom den var porten till underjorden. Motivet återfinns i Job 38:17, Ps 9:14, 107:18, Jes 38:10 och även i tilläggen Vish 16:13 och Syr 51:9. Dödsriket betraktades närmast som en geografisk plats, omgärdad av en mur med portar. På samma sätt som havet slukar en drunknande måste vi alla gå in i dödsriket, men Jesus säger att det inte ska kunna behålla oss. Vi går rakt igenom dödsriket och ut på andra sida, - som han själv gjorde.

Ett tredje motiv finner vi i Jes 28:15 sluter folket ett förbund med döden varpå Herren säger:

Se, jag har lagt en grundsten i Sion, en beprövad sten, en dyrbar
hörnsten, en fast grundval. Den som tror på den behöver inte fly.

Denna vers citerar Petrus, tillsammans med Ps 118:22 och Jes 8:14f i 1 Petr 2:4-10. Där talar Petrus om hur ett heligt prästerskap bär fram andliga offer och vi kan förstå detta avsnitt som en förlängning av Matt 16.⁷⁶ Återigen ser vi hur den kristna församlingen såg sig som en gemenskap som inte längre hade klippan i Jerusalem som sitt centrum. Det är Jesus och det han gjort som visat sig vara klippan.

v 19 Motivet med nycklarna hör också nära samman med tempelkulten. I Jes 22:22 läser vi om hur Guds tjänare Eljakim ska få nyckeln till Davids hus. När han öppnar skall ingen kunna stänga och när han stänger ska ingen kunna öppna. Det var leviterna som hade hand om nycklarna till templet, 1 Krön 9:27, och uppgiften att förvalta dem hade stort symbolvärde. Det är mot denna bakgrund vi ska förstå talet om himmelrikets nycklar.

I FB finns en not som antyder för oss att nycklarna inte bara tillhör Petrus, utan Kyrkan i sin helhet och att det handlar om att förmedla alternativt hålla tillbaka syndernas förlåtelse. Men vi lägger märke till att detta inte är vad vår text talar om. Det finns en vidare förståelse.

16:21-23 Första förutsägelsen om Jesu lidande

Vi har sett hur Matteus riktar uppmärksamheten mot Jesu person och nu vill han visa hur Jesus låter sin tjänst kulminera i lidandet, döden och uppståndelsen. Matteus låter Jesus själv förutsäga detta tre gånger i vårt avsnitt, 16:21, 17:22f och 20:18f.

⁷⁶ Temat återfinns även hos esséerna som talar om hur deras församling är byggd på klippan. Temat utvecklas vidare inom efterbiblisk judendom och även inom islam. Vi förstår därmed hur viktig tempelplatsen i Jerusalem är än idag.

Evangelium enligt Matteus

v 21 börjar med orden ”Från den tiden ...”, vilket visar hur viktig just denna brytpunkt är i evangeliet. Det ingick i Guds frälsningsplan att sända sin Son till försoning för våra synder. Det var bestämt om Jesus från tidernas begynnelse att hans tjänst skulle kulminera i lidandet, döden och uppståndelsen, enligt Petrus, se 1 Petr 1:18ff. Jesus ”måste” därför gå denna väg, 26:54 ff. När vi läst Matteusevangeliet har vi sett hur Matteus byggt upp denna sanning genom att gång på gång låta Jesus sväva i livsfara. Se till exempel hur Jesus i 9:3 och 26:64ff anklagas Jesus för att häda Gud. Det var belagt med dödsstraff enligt 3 Mos 24:15f. I 9:34 och 12:24 anklagas han för att vara en trollkarl, något som var belagt med dödsstraff enligt 3 Mos 20:27. I 11:19 för att frossa och dricka på ett sådant sätt att det förtjänade döden, 5 Mos 21:20 f. När vi läste 12:1-14 hotades han till livet för att han skulle ha brutit mot sabbatsbudet, se 2 Mos 31:14f.

Vidare fanns det en tradition som sa att judarna hade för (o-)vana att dräpa de profeter som Herren skickade till dem, Matt 23:37. Jesus ska nu bli en av dem.

Men det finns också texter som talar om hur Guds rättfärdige inte bara lider och dör, utan också om hur han ska återupprättas. Ps 22 som handlar om Messias lidande och död innehåller det levande hoppet och talar om hur de som fruktar Herren ska leva för evigt, se v 27. I Jesaja i 53:12, som handlar om den lidande Tjänaren, är det klarare uttryckt. Texter som dessa var mycket levande för den tidens judar.

v 22 Men tanken på en lidande Messias var för dem helt obegriplig. Den var i sig en motsägelse. Messias skulle komma för att befria dem, inte för att lida och dö. Dessutom var just döden på korset en oerhörd anstöt eftersom just korsfästelsen var det yttersta beviset på Guds förbannelse, 5 Mos 21:22f. Det tog tid för lärjungarna att förstå och att ta emot denna sanning, Gal 3:12 f.

v 23 påminner om Jesu ord till satan i 4:10. Det är helt avgörande för Jesus att han vet vem han är och vad som är hans uppgift. Bara så kan han hålla rak kurs. Simon Petrus har dock ingen förståelse för den väg Jesus ”måste” gå, utan tycker att det måste finnas andra vägar. Han är därför beredd att kämpa för Jesus om han så måste ta till svärd, 26:51. Hur är det för övrigt med oss själva? Vågar vi tro när vi närmar oss korset? Tror vi att Gud är större och att korset kan vara Guds vishet? För också vi ska gå den vägen.

16:24-28 Jesu lärjungar ska också lida

Detta avsnitt förklarar något för oss av vad det innebär att vara en lärjunge och temat fortsätter sedan i kapitel 17 och 18 som handlar om den kommande församlingens svaghet och auktoritet. Versarna består av ett antal Jesusord, så kallade logier.

v 24 och 25 förekom redan i 10:38f och förstås bäst i ljuset av korsfästelsen även om själva uttrycket ”att bära sitt kors” fanns i förkristen tid. Uttrycket kan förstås såväl bildligt som bokstavigt. Korset är symbolen för lidande och död. Varje människa kommer att dö, men en kristen människa är beredd att dö bildligt i förtid. Hon har inget egenliv som hon måste förverkliga, utan strävar i stället efter att Jesu Kristi liv ska förverkligas i henne. Hon är därför positivt inställd till att det sker redan här i tiden. Efterföljelsen innebär att Jesus växer i betydelse för mig. Det sker på egenlivets bekostnad, men just det uppfattas som något positivt.

Evangelium enligt Matteus

De första kristna levde också med detta ord i bokstavlig mening. Det handlade då om att våga bekänna Jesus som Herren också under förföljelser och hot. När en människa skulle korsfästas fick hon löpa gatlopp och skymfen, utstöttheten var en del av straffet. Den kristna tron görs till en skandal av dem som ännu inte tror och varje kristen måste vara beredd att bära denna smälek.⁷⁷ Evangelisten Lukas betonar detta så han till och med skriver:

Om någon vill följa mig, skall han förneka sig själv
och *varje dag* ta sitt kors och följa mig.

(Luk 9:23)

Det finns skäl att lägga märke till orden ”för min skull” i v 25. Mänskligt lidande är alltid av ondo, men det lidande som Jesus talar om är det som sker ”för hans skull”.

Vi såg i v 23 hur Frestaren försökte få Jesus på fall genom att hindra honom att utföra sitt uppdrag. De frestelser vi läste om i kapitel 4 går igen. I v 26 talas det om att ”vinna hela världen”, också det en frestelse vi känner igen från kapitel 4. Här har paradoxen från v 24 f förts till sin spets. I den ena vågskålen ligger hela världen, men i den andra ligger din själ eller ditt liv som det grekiska ordet *psyche* kan översättas. För att ytterligare understryka vikten av att förvalta sitt liv i gemenskap med Gud talar Matteus om, i v 27 f, att Människosonen ska komma tillbaka. Då ska var och en lönas efter sina gärningar, en tanke vi ska återkomma till i kapitel 25.

⁷⁷ I v 23 heter det på grekiska *skandalon ei emou*, hos oss översatt ”du vill få mig på fall”. Jesus går hårt åt dem som försöker få honom på fall, framställa honom som en skandal, se också 13:41 och 18:7 där ordet också förekommer.